

FILLÉRTÁR

Aranyosrákosi Székely Sándor

Vienniász. avagy Az ostromolt Bécs. Hősi Költemény Huszanöt Eneken

Közzéteszi Bende P. Anita

(Második közlemény)*

XIV. Ének

- 2632 1. <Ejj van. 's az elhunyt őrek alusznak itt
A Kőfalon, nem menydörög a mozsár
A vár harang nem kong, az ádáz
2635 Vérőzőn, oh valahára megszűn!
2. A' vár oromján mejj köd emelkedék
Ilyen valál bus ejczaka! énekem
Oh anyiszor bus. amidőn itt
Hivem őlén örömben égtem
- 2640 3. Ez ablakon' itt. e' komor ablakon
Lantolva buzgo keblire bagyadék
Midőn az erczkürt felriasztá
Emilemet 's viadalra hívá.

* A szövegközlés kísérőtanulmánnyal ellátott első része folyóiratunk 2021/2-es lapszámában olvasható: BENE P. ANITA, *A Vienniász szövegközlése elé: Az eposz születésének kétszázadik évfordulójára*, Verso, 2021/2, 79–98; valamint ARANYOSRÁKOSI SZÉKELY SÁNDOR, *Vienniász (1–13. ének)*, Verso, 2021/2, 99–172. A szövegközlési elvek ugyanitt olvashatók.

2633 k₂ [helyesírási eltérései] A' kőfalon; [...] a' mozsár; k₃ [helyesírási eltérései] kőfalon; [...] mozsár; **2634** k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] A' jelharang nem kong; az ádáz k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] A jelharang nem kong; az ádáz **2635** k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Vérviadal valahára megszűn! k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Vérviadal valahára megszűnt! **2636** k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] A' vár' oromján mejj köd ereszkedett. k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] A vár oromján méj köd ereszkedett. **2637** k₂ [helyesírási eltérései] bus éjszaka, k₃ [helyesírási eltérései] éjszaka, **2638** k₂ [helyesírási eltérései] annyiszor bus! a' midőn k₃ [helyesírási eltérései] annyiszor bus! a midőn **2639** k₂ [helyesírási eltérései] Hivem' őlén örömben égtem. k₃ [helyesírási eltérései] őlén örömben égtem. **2640** k₂ [helyesírási eltérései] ablakon itt, [...] ablakon, k₃ [helyesírási eltérései] ablakon itt, e [...] ablakon, **2641** k₂ [helyesírási eltérései] buzgó [...] báyadék, k₃ [helyesírási eltérései] buzgó [...] báyadék, **2642** k₂ [helyesírási eltérései] Midőn [...] érczkürt k₃ [helyesírási eltérései] érczkürt **2643** k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Émilemet, 's viadalra hívta. k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Émilemet, 's viadalra hívta.

- 2645 4. Mit tenni végső Csokjaim átadám,
Isten veled, hű Lányka rebesgeté
Kőnyezve. és sarkalt lován el.
Vágtata – én szomorán sohajték
- 2650 5. Utánna – Ő már elvesze, ő oda!
Melyik halomban szunyadoz Emilem!
Melyik Török volt kedvesemnek.
Gyilkosa! oh ki ölében hunytel.
- 2655 6. Mely édesen leng. 's fürtjeímen repes
E gyenge szellő – Ő te halál halom
Követje Sirjából kelél tám
'S Hamva szagát hozod illatozva!
- {54}
- 2660 7. Így zenge a Lány a' komor ablakon
Jött egy Török. 's ő félbehagyá. ki vagy!
Kialta. Emil! 's ő repült a'
Bereteszelt kapukat kinyitni
- 2660 8. És felnyitá. és keblire sirva dült
Emil kiment volt vívni, sokat leölt
Három Törökkel. 's két Tatárral
Perlekedett haragos lováért
- 2665 9. Nem ment az Ifjat senki segíteni
Es végre jobját egy kilőkött Urok

2644 k₂ [helyesírási eltérései] tenni? Végső csókjaim' átadám. k₃ [helyesírási eltérései] tenni? Végső csokjaim átadám. 2645 k₂ [helyesírási eltérései] veled [...] Lányka! k₃ [helyesírási eltérései] veled [...] lányka! 2646 k₂ [helyesírási eltérései] Könnyezve, [...] el- k₃ [helyesírási eltérései] Könnyezve [...] el- 2647 k₂ [helyesírási eltérései] Vágtata. Én k₃ [helyesírási eltérései] Vágtata. En [...] sohajték. 2648 k₂ [helyesírási eltérései] Utánna. – [...] elvesze; k₃ [helyesírási eltérései] Utána. – [...] elvesze; 2649 k₂ [helyesírási eltérései] Émilem! k₃ [helyesírási eltérései] szunnyadoz Émilem! 2650 k₂ [helyesírási eltérései] Török [...] Kedvesemnek k₃ [helyesírási eltérései] Török [...] kedvesemnek 2651 k₂ [helyesírási eltérései] Gyilkosa. Oh, [...] ölében hunytel? k₃ [helyesírási eltérései] Gyilkosa. Oh, [...] huny el 2652 k [átírás] <zeng>/leng k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Mely édesen leng fürtjeímen 's repes k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Mely édesen leng fürtjeímen 's repes 2653 k₂ [helyesírási eltérései] E' [...] szellő! Oh [...] halálhalom' k₃ [helyesírási eltérései] E' [...] szellő! Oh [...] halálhalom 2654 k₂ [helyesírási eltérései] Követje. Sirjából k₃ [helyesírási eltérései] Követje. Sirjából 2655 k₂ [helyesírási eltérései] hamva' [...] illatozva! k₃ [helyesírási eltérései] (1) hamva' szagát [...] illatozva. (2) [átírás] szagát 2656 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Így zenge a' Lány éjjel az ablakon. k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Így zenge a' Lány éjjel az ablakon. 2657 k₂ [helyesírási eltérései] Török, [...] félbehagyá. Ki vagy? k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Jött egy Török, 's félbehagyá. Ki vagy? 2658 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Kialta. – Emil! Ő repült a' k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Kialta. – Emil! Ő repült a 2659 k₂ [helyesírási eltérései] Béreteszelt kapukat kinyitni. k₃ [helyesírási eltérései] Béreteszelt kapukat kinyitni. 2660 k₂ [helyesírási eltérései] felnyitá, [...] sirva dült. k₃ [helyesírási eltérései] Es felnyitá, [...] dült. 2661 k₂ [helyesírási eltérései] Émil [...] vívni. Sokat leölt. k₃ [helyesírási eltérései] ki ment [...] vívni. Sokat leölt. 2662 k₂ [helyesírási eltérései] Törökkel k₃ [helyesírási eltérései] Törökkel s 2663 k₂ [helyesírási eltérései] lováért. k₃ [helyesírási eltérései] lováért. 2664 k₂ [helyesírási eltérései] segíteni. k₃ [helyesírási eltérései] ifjat [...] segíteni

Mejjere kapcsolván feladni
Kelle magát duhodott Urának

10. Raboskodott ő, dolgoza Sanczokon.
Es vermenen, hív Kedvesit egy ravasz
2670 Leány barát kínzá. hitetve.
Hirbe hozá szeretője holtát
11. De Emil egykor durva Tatár Urát
Elazva bortól őszveapritja és
2675 Lovan Török turbánnal örök
Fegyveri közt eszesen ellillant
12. Sok utakon most *Nellihez* érkezett
Mondott: Leányom vidd meg Atyádnak a'
Török jön a' bastyákra künn a'z
Ejczaka befedező kódében
- 2680 13. Szaladt az Edes. 's monda jön a Pogány
Atyám! kiáltás hallatik a' falan –
Jó atya felserkent, sietve
Hirtada a' közel örizetnek
- 2685 14. Kiálta: Örek Kardra! jön a Pogány!
A szúnyadok fel keltek – azomban egy
Pogányt se látván hurogatva.
Utad adának az ősz atyának

2665 k₂ [helyesírási eltérései] És [...] kilökött urok k₃ [helyesírási eltérései] jobbát [...] kilökött hurok 2666 k₂ [helyesírási eltérései] Mejjere kapcsolván, k₃ [helyesírási eltérései] Mejjere kapcsolván, 2667 k₂ [helyesírási eltérései] dühödött urának. k₃ [helyesírási eltérései] dühödött urának. 2668 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Raboskodott ő, 's dolgoza sánczokon, k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Raboskodott ő, 's dolgoza sánczokon, 2669 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] És vermenen. Hü kedvesit egy ravasz k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] És vermenen. Hü kedvesit egy ravasz 2670 k₂ [helyesírási eltérései] Leánybarát kínzá hitetve, k₃ [helyesírási eltérései] kínzá hitetve, 2671 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] 'S hirbe hozá Szeretette' holtát. k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] 'S hirbe hozá szeretette' holtát. 2672 k₂ [helyesírási eltérései] Émil egykor, [...] urát k₃ [helyesírási eltérései] urát 2673 k₂ [helyesírási eltérései] Elázva bortól, őszveapritja k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Elázva bortól, őszveapritja 2674 k₂ [helyesírási eltérései] Lován, török turbánnal, örek' k₃ [helyesírási eltérései] Lován [...] turbánnal, örek' 2675 k₂ [helyesírási eltérései] közt [...] ellillant. k₃ [helyesírási eltérései] Fegyverei közt [...] ellillant. 2676 k₂ [helyesírási eltérései] úton [...] érkezett. k₃ [helyesírási eltérései] érkezett. 2677 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] 'S mondott: Leányom vidd - meg Atyádnak, a' k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] 'S mondott: Leányom vidd-meg Atyádnak, a 2678 k₂ [helyesírási eltérései] bastyákra, [...] az k₃ [helyesírási eltérései] bastyákra, [...] az 2679 k₂ [helyesírási eltérései] Éjszaka' befedező kódében. k₃ [helyesírási eltérései] Ejszaka befedező kódében. 2680 k₂ [helyesírási eltérései] Édes, [...] monda: Jön a' Pogány, 2681 k₂ [helyesírási eltérései] Kiáltás hallatik [...] falan. k₃ [helyesírási eltérései] hallatik [...] falan. 2682 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Jó atya felserkent, 's sietve k₃ [helyesírási eltérései] Jo atya [...] 'sietve 2683 k₂ [helyesírási eltérései] Hirtada [...] közel örizetnek. k₃ [helyesírási eltérései] Hirtada a közel örizetnek. 2684 k₂ [helyesírási eltérései] Örek, kardra! [...] a' k₃ [helyesírási eltérései] Örek, kardra! [...] a' 2685 k₂ [helyesírási eltérései] A' szúnyadok felkeltek. Azonban k₃ [helyesírási eltérései] A' szúnyadok felkeltek. Azonban 2686 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Pogányt se sejtven, hurogatva k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Pogányt se sejtven, hurogatva 2687 k₂ [helyesírási eltérései] Útat [...] atyának. k₃ [helyesírási eltérései] atyának.

15. Emilje keblén zenge az ablakon.
Most a Leány – mejj álom ereszkedett
2690 A nem vigyázó Őrizőkre
Néma homály lebegett az Égen.
16. Egyszerre a vár fészke megingada
Mejj robbánással hangzik az ég. 's üvölt
2695 A Hang siket dörgése Bécsnek
Tornyai közt akadozva zugott.
17. Egy Bastya dült fel – szétszakadott Kövek
Omlának a bévert fedelekre
A Miná por menykő erője
Hanyta fel ezt, kifeszítve fektét
- 2700 18. Omoltak a' megjött Törökök kívül
A nagy törésen bé, de az őrizők
Kopjákkal. és csökkal tüzelvén
Visszaverék sokat ölve – újra
- 2705 19. Szégyen. 's haragtol felmelegülve a'
Törésre jöttek Hamza rikolt: vitéz
Oszmánok öljetek fejenként
A Mahomedtagado Keresztényt!

{55}

2688 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Emilje' keblén nyugva az ablakon k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Emilje keblén nyugva az ablakon 2689 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] A' hű Leány! Méjj álom ereszkedett k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] A' hű Leány! Méjj álom ereszkedett 2690 k₂ [helyesírási eltérései] A' [...] őrizőkre, k₃ [helyesírási eltérései] A' [...] őrizőkre, 2691 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] 'S néma homály lebegett az égen. k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] 'S néma homály lebegett az égen. 2692 k₂ [helyesírási eltérései] a' vár' [...] megingada, k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Egyszerre a vár fészke megindula, 2693 k₂ [szövegváltozata] 'S robbanva dörgött a' levegő' üre, k₃ [szövegváltozata] 'S robbanva dörgött a' levegő' üre, 2694 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] A' hang' siket verdése Bécsnek k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] A' siket verdése Bécsnek 2695 k₂ [helyesírási eltérései] közt [...] zúgott. k₃ [helyesírási eltérései] közt 2696 k₂ [helyesírási eltérései] bástya dölt - fel, [...] kövek k₃ [helyesírási eltérései] bástya dölt-fel [...] kövek 2697 k₂ [helyesírási eltérései] a' [...] fedelekre le, k₃ [helyesírási eltérései] fedelekre le, 2698 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] A' mína - por' menykő hatalma k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] A' mína-por' menykő hatalma 2699 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Verte - fel ezt, kifeszítve gyökrét. k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Verte-fel ezt, kifeszítve gyökrét. 2700 k₂ [helyesírási eltérései] Törökök k₃ [helyesírási eltérései] Törökök 2701 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] A' bástya' romján bé; de az őrizők k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] A' bástya' romján bé; de az őrizők 2702 k₂ [helyesírási eltérései] Kopjákkal [...] csökkal tüzelvén k₃ [helyesírási eltérései] Kopjákkal [...] tüzelvén 2703 k₂ [helyesírási eltérései] Visszaverék, [...] ölve. – Újra, k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Vissza verték, sokat ölve. – Újra, 2704 k₂ [helyesírási eltérései] Szégyen [...] haragtol k₃ [helyesírási eltérései] Szégyen s haragtol felmelegülve 2705 k₂ [helyesírási eltérései] Törésre jöttek. [...] Vitéz k₃ [helyesírási eltérései] Törésre jöttek. [...] Vitéz 2706 oszmánok [Sic!] k₂ [helyesírási eltérései] Ozmánok öljetek k₃ [helyesírási eltérései] Ozmánok öljetek 2707 k₂ [helyesírási eltérései] A' Mahomed' tagadó Keresztényt. k₃ [helyesírási eltérései] Mahomed tagadó Keresztényt

- 2730 Ejjén. – vitéz Hamzát kinézven
Emil ölé meg – arany tekerceses
26. Nagy Kontya távul fenyle az elsütött
Tűz por világnál – egybe lecsendesült
A lárma – ók künn elmenének
- 2735 Itt csak őrizeten maradtak –
27. Zengette vidám énekit a' Leány.
Emilje karján. –: Istenem. óh ki vagy!
Szerzője e' sok szép Örömmek –
Melyek özönlenek e Kebelben –
- 2740 28. Oh kedves ejjel! mennyi halált hozál!
Hoztále többnek több örömet. talám
Csak nékem itten? láttze e boldog.
Embereket szabad Istenek közt!
29. En az vagyok most – Hívem ólén – 's kezét
Lankadva tartá Emilen – és örült –
Hallott az édes Hang az által
Ellen ablakra Theréz fülébe.
- 2745 30. Felebredett a' tegnapi Hölgy rea –
Es monda. oh mint ömledez e Leány.
2750 Tám egy halando csak szerencsés.
Ömaga – 's más örömet nem érzi.

2730 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Ejjén. Vezér Hamzát kinézvén k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Ejjén. Vezér Hamzát kinézvén 2731 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Emil ölé meg. – Arany gerezdes k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Emil ölé-meg. – Arany gerezdes 2732 k₂ [helyesírási eltérései] kontya [...] fényle k₃ [helyesírási eltérései] kontya távul fényle 2733 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Tűzporvilágnál; lánca keresztteken k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Tűzporvilágnál; lánca keresztteken 2734 k₂ [szövegváltozata] Hordák legényi visszamenve. k₃ [szövegváltozata] Hordák legényi visszamenve. 2735 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Itt ezek őrizeten maradtak. k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Itt ezek őrizeten maradtak. 2736 k₂ [helyesírási eltérései] Leány k₃ [helyesírási eltérései] vidám [...] a Leány 2737 k₂ [helyesírási eltérései] Emilje' karján: Istenem, oh [...] vagy k₃ [helyesírási eltérései] Emilje karján: Istenem, oh [...] vagy? 2738 k₂ [helyesírási eltérései] örömmek, k₃ [helyesírási eltérései] esok [...] örömmek, 2739 k₂ [szövegváltozata] Mely kebelem' melegítve buzdít! k₃ [szövegváltozata] Mely kebelem' melegítve buzdít! 2740 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Veszélyes éjjel mennyi halált hozál! k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Veszélyes éjjel mennyi halált hozál! 2741 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Hoztál e másnak több örömet? Talám k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Hoztál e másnak több örömet? Talám 2742 láttze e [Sic!] k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Csak nékem egynek? Látsz e boldog k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Csak nékem egynek? Látsz e boldog 2743 k₂ [helyesírási eltérései] közt? k₃ [helyesírási eltérései] közt? 2744 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Melyik vagyok most Hívem' ólén? 'S kezét k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Melyik vagyok most Hívem' ólén? S kezét 2745 k₂ [helyesírási eltérései] Emilen, [...] örült. k₃ [helyesírási eltérései] Emilen, [...] örült. 2746 k₂ [helyesírási eltérései] hang [...] által- k₃ [helyesírási eltérései] Halott [...] hang 2747 k₂ [helyesírási eltérései] Theréz' 2748 k₂ [helyesírási eltérései] Felebredett [...] reá. k₃ [helyesírási eltérései] Felebredett [...] negnapi [Sic!] [...] reá. 2749 k₂ [helyesírási eltérései] És monda: Oh [...] e' Leány! k₃ [helyesírási eltérései] monda: Oh [...] e' Leány! 2750 k₂ [helyesírási eltérései] halandó k₃ [helyesírási eltérései] halandó 2751 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Ómaga. 'S több örömet nem érzi. k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Ómaga. S több örömet nem érzi.

31. Nem ér velem bár több örömet visel!
Halgas Szerelmes Lányka! fel ebrend.
Hív Sándorom. nyújtotta karját.
2755 Es ölelé szeretettje keblét –
32. De hol vagy édes Sándorom! így kiált.
Hová menél, elhagyva Therézedet.
Talám jön, elszűnt, – meg kiáltá.
Sándorom! és rezegett az úrbolt.
- 2760 33. A' Hölgy felugrek – rettege. és remélt.
Elhalgatott. és újra kiáltozó –
Egyszerre zorgótt Künn az ajtó –
Es idegen valakik jövének
- {56}
- 2765 34. Nyiss zart Theréz. égy szollal azok közül
Nem tudta [a] Lány. kik legyenek – kiált
Jöjj Sándor. és Sándort. gyakorlott.
Orvok omoltanak éjczakán ránk!
- 2770 35. De újra hangzott. a' szomoru szava
Theréze nyiss zárt! Sándorod envagyok –
Es felnyitá, és látta Kincset
Verbe keverve, fejet. habozni –

2752 k [betűbeszúrás] visel k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Nem érsz velem bár Égiek' egyike. k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Nem érsz velem bár Égiek' egyike. 2753 k₂ [helyesírási eltérései] Halgass szerelmes [...] felébredend k₃ [helyesírási eltérései] Hallgass szerelmes [...] felébredend 2754 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Hív Viktorom, – nyújtotta karját k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései; átírás] <Vi>Hív <Victorom>Viktorom, – nyújtotta karját 2755 k₂ [helyesírási eltérései] És ölelé Szeretettje' keblét. k₃ [helyesírási eltérései] ölelé szeretettje' keblét. 2756 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] De hol vagy innen Viktorom? így kiált. k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] De hól vagy innen Viktorom? így kiált. 2757 k₂ [helyesírási eltérései] menél [...] Therézedet? k₃ [helyesírási eltérései] menél [...] Therézedet? 2758 k₂ [helyesírási eltérései] Talán jön! – elszűnt, [...] kiálta: k₃ [helyesírási eltérései] Talán jön! – elszűnt, [...] kiáltá: 2759 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Viktorom! és rezegett az úrbolt. k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Viktorom! és rezegett az úrbolt. 2760 k₂ [helyesírási eltérései] felugrek, rettege [...] remélt, k₃ [helyesírási eltérései] A [...] felugrek, rettege [...] remélt, 2761 k₂ [helyesírási eltérései] Elhalgatott, [...] újra kiáltozó. k₃ [helyesírási eltérései] Elholgatott, [...] kiáltozó. 2762 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Egyszerre zördült künn az ajtó, k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Egyszerre zördült künn az ajtó, 2763 k₂ [helyesírási eltérései] És [...] jövének. k₃ [helyesírási eltérései] És [...] jövének. 2764 k₂ [helyesírási eltérései] zárt Theréz! egy szóllal [...] közül. k₃ [helyesírási eltérései] Nyitss zárt Theréz! egy [...] közül. 2765 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Nem tudta a' Hölgy, kik legyenek, 's kiált: k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Nem tudja a' Hölgy, kik legyenek, 's 'kiált: 2766 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Jöjj Viktor! és Viktort gyakorla; k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Jöjj Viktor! és Viktort gyakorla; 2767 k₂ [helyesírási eltérései] éjszakán ránk. k₃ [helyesírási eltérései] éjszakán ránk. 2768 k₂ [helyesírási eltérései] újra hangzott [...] Szomorú szava: k₃ [helyesírási eltérései] hangzott a szomorú szava: 2769 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Theréz nyiss zárt! Viktorod én vagyok! k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Theréz nyiss zárt! Viktorod én vagyok! 2770 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] És felnyitá, és látta Férjét, k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] És felnyitá, és látta Férjét, 2771 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] 'S vérbe keverve fejét habozni. k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] 'S vérbe keverve fejét habozni.

36. Es látta holtját. 's keblire dült. 's leholt.
Sándor kiáltást halva az éjjelen
 Felkölt Theréz szép Hölgye mellől.
 2775 Hirtelen. – és aluvó Szerelmét
37. Megcsokolá újj Frigyhitek éjjelen
 Es vívni indult. 's elvesze oly hamar.
 Legenyi felfogtak tetemjét.
 Es megadák szeretett Keblének –
- 2780 38. Haszontalan várt. rá Szeretetje ma –
 Reménytelen veszt nem bira a' Kegyes.
 Lerogyva. Matkáját ölelte
 'S Lelke mosolygva repült utána →

{58}

XV. Ének.

- 2785 1. Kongott azomban a' jeladó harang.
 Istvánon. éjfélt volt peregett az ércz.
 Minden futott a' véd falakra –
 Jöttek az ostromolo Pogányok.
- 2790 2. Egy bástya széljel szoratik. a' falak
 Tönkekre válván élbeszakadtanak.
 Es a törést járatlaníták –
 Álva maradtanak a' dühöttek.
- 2795 3. Mólker gerezdjét ujra felingata
 A' mina. szúrto gyökre feluttették.
 Harmincz legényt vitt fellegekbe –
 Lábokat. és kezeket repített –

2772 k₂ [helyesírási eltérései] És [...] holtját, [...] dült, [...] leholt. – k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] És latta holtját 'a keblire dült, 's leholt. 2773 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Viktor, kiáltást hallva az éjjelen, k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Viktor, kiáltást hallva az éjjelen, 2774 k [aláhúzza kemény ceruzával] szep k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Felkölt Theréz hú Hölgye mellől k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Felkölt Theréz hú Hölgye mellől 2775 k₂ [helyesírási eltérései] Hirtelen, [...] aluvó k₃ [helyesírási eltérései] Hirtelen, [...] aluvó szerelmét. 2776 k₂ [helyesírási eltérései] Megcsokolá [...] frigyhitek' éjjelen, k₃ [helyesírási eltérései] frigyhitek éjjelen, 2777 k₂ [helyesírási eltérései] És [...] indult, k₃ [helyesírási eltérései] vívni indult, 2778 k₂ [helyesírási eltérései] Legenyi felfogtak tetemjét, k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Legényi felfogtak tetemjét, 2779 k [betűbeszúrás] Keblének k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] És megadák szeretett Felének. k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Es megadák szeretett Felének. 2780 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Haszontalan várt rá Szeretetje most. k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Haszontalan várt rá szeretetje most. 2781 k₂ [helyesírási eltérései] veszt [...] kegyes, k₃ [helyesírási eltérései] veszt [...] kegyes. 2782 k₂ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Lerogyva, férjét átölelte, k₃ [szövegváltozata és helyesírási eltérései] Lerogyva, férjét át ölelte, 2783 k [széljegyzetben az oldal alján, puha ceruzával] Ez ki nyomtatott. / III. Hébében k₂ [helyesírási eltérései] lelke [...] repült utána. k₃ [helyesírási eltérései] lelke [...] repült utána. [folytatólagosan az oldal alján, ugyanazzal a tintával] Aranyas-Rákosi Székely Sándor / Kiirtott a „Hébe zsebkönyv 1824 évi folyamából / 57. laptól 65-ig [56^v–57 f. üres]

4. Széles törést vert. – Kontyviselők elő.
Rikolta *Arszlány*. Minden utánna ment.
Az agy soronként dönti, zuzza.
'S Uj sorokat ver az omladokra –
- 2800 5. Megáltak, ismét rettenetes robaj.
Között rohantak – 's ujra meg allanak –
Az ágyuk omló ordítása
A vezető szavát elszünette –
- 2805 6. De lenge Zászló. <a kodókon, utan>
Nyomult az ostrom – tarsa halálheljet
Vigyázta minden. 's átrohanvan
Testeiket tapodák, hijaba.
- 2810 7. Kerlélte kinbán' a' leőlött vitéz –
És senki nem hall. senki nem éreze –
Kapcsolta tarsát mejbe löve –
Es keze lába veszitve mérgelt –
- 2815 8. Egy nagy toronybol nézte pogányait
A nagy vezér. – és meregetett erőt.
Es látta Haromját tűzekben –
Ibrahimot Deleken forogni.
9. Ejszakra a' Kánt. bombikot. és pumát
Nyugotra Nagy Hös Szepvizekit falat
Személyszerént Ontatni. tórni.
Nézte izent. 's neveken köszönté –
- 2820 10. Süvegje ékét, Kárniol. és arany.
Lófark gerezdjét oldja le. 's Ibrahimt.
Fényes tekintettel nevezvén
Altaladatja vitézi berúl –
- 2825 11. Kettős tüzet vett Ibrahim és felelt.
Vidd a' Vezérnek jo Követ: Ibrahim.
Becsúli Szultánját. 's vezerit.
Es Mahumed hite szent előtte –
- 2830 12. Csak ennyi szot vigy. – mit felel e' sida
Halgasd; emelvén a sida nagy nyelét.
Elöre vágtat 's menykövekként
<Pattogatott> az omolt sorokközt –
- 2835 13. Kiálta vágott. haga töreseket.
Zászlót kezével vitt Katonák előtt.
Beronta a' Bastyán, felütven.
Nyomba ezer rohanok keríték –

XV. Ének k [széljegyzetben az oldal tetején közepén, kemény ceruzával] 9 **2800** k [széljegyzetben a sor előtt, fekete tinta] + **2804** k [áthúzva, föléírva, szépia] <a kodókon, utan>'s *fenyle az agy tüze* – **2823** k [széljegyzetben a sor előtt, fekete tinta] + **2831** k [áthúzva, föléírva, kemény ceruzával] <Pattogatott>*Bujtogatott* **2835** nyomba [Sic!]

14. Látá vezérét a' követ és haza.
Menvén felelt: O Musztafa! Ibrahim.
Csekélj beszédű, Kardja mondá.
Mit felelendjek Uramnak itten –
- {59}
- 2840 15. A' Hös mosolygá – Ibrahim a' falan
Tusáza –. a' vész terjedezett belöl.
Jött Libenberg és víva. 's elment.
Jott Salaburg. Salaburgis elment.
- 2845 16. Vívék Koláltó. gyenge kezét hozott.
Vitt Stahremberg. a Kopja lebegtető.
Vívának. és meggyőzetenék.
Ibrahim a' falukon maradván.
- 2850 17. De Arjezagat. lelke nemes tűzé.
Nem engedő eltúrni becsületét –
Kezébe vé Kopjája markat.
'S Ibrahimot. közel így kiáltá.
- 2855 18. Vezér ne szégyeld vívni egy Ifjuval.
A Tág vizeztől hordja nemes nevét.
Es vedni jött vallást. 's hazát itt.
Szolla. 's emelte nehéz sidáját.
19. Es Ibrahimnak siska meg íngada –
Felvonta a' Hös Kardja vasát. 's leüt
Es érte válban' Arjezagát.
Vére szívárkoza, ő nem erzé –
- 2860 20. Emelte <ismet> Kopja nyelét. 's kemény
Jobjába történt Ibrahim ercnyele –
Fajlálta a Hös. egy Legényét
Vette. 's magát tusakodva védé –
- 2865 21. Es félre menven lángza szemérmiben –
Eljött viszontag. viva. serénykede –
Erős ütést vett jobja, 'sibbadt,
Es kezéből kiesett sidája –
- 2870 22. A' Höst Alimbég váltya fel, elmene –
Es Arjezagat. győznie engedé –
Es monda hozzá Hamza. nagy Bég.
Bölcs vezető! had erőshez illik.
23. Te bölcs vagy. és kár hasztalan esned el –
A Harcz erővel jár. noha ész vezér! –

2836 k [átírás] <..>haza 2838 k [átírás] beszé<..>dű 2839 k [átírás] <othon>itten 2858 k [átírás] <a>válban'
2860 k [átírás, fekete tinta] <ismet>ó is 2863 k [beszúrás] 's 2866 k [átírás] <..>vett 2871 k [áthúzza, melléírva]
erős <kezek>hez illik k [széljegyzetben a sor előtt, fekete tinta] +

- 2875 Menj és pihenél sátorodban –
Adj te tanácst. mi követve végzünk –
24. Es felre ment a' Bölcs Vezető. 's pihent. –
De Hamza rontott. és tüzet ujjita
Haszontalan, már elveretvén
A Törökök szaladozva zúgtak –
- 2880 25. Utannak indult, ötven erős nemes
Ifju. Kolaltó Hadnagy alatt. csapott
Es úzte sanczon' vermeken tul –
A' szaladokat ólé halommal –
- 2885 26. Husszeyn vezérlett ellenek. és agyak.
Dörögve zúgtak 's hanytanak ongojot.
De fenn arányban szálla a' gomb.
Hasztalan a' tereken omoltle –
- 2890 27. Ezt észre vévén a' nemes Órsereg –
Ifju tüzeben batroda. és rohant. –
Elszánva. nem szemlélve vést. 's helyt.
'S Vitte sebes heve a' veszéljre –
- 2895 28. Visgálta oket <Szepvízeki> lesen –
'S Elszánta tettét – 's <parduczos> öreit
Elekbe hozván. a' <Töröktől>–
Elvezeté. 's seregére csalta –
- {60}
29. Csapkodva forgott a' tüzes Ifjunép.
De a' <Magy>arság Kardja keresztesén
Ingván. sebet nem sérthetett. és
Hasztalanul gyakorolta Karját.
- 2900 30. Es békarélák rendre az Ifjakat.
Es elfogák. 's a' sátor alá vívék –
Sűrű <Magyarság> fogta kórnyül –
Es megadák Kezeket. szomorgva.
- 2905 31. Kőnyeztek. égyis nem veve nagy sebet –
Az estve eljott csillagok égtének.
Most vége lén a' várivásnak –
'S Mindenek őrszegeikre mentek –

2878 k [átírás] (1) elveretten (2) <elveretten>elveretet (3) <elveretet>elveretvén 2882 k [átírás] <sancson>sanczon' 2891 k [átírás] <hitet>heve 2892 k [áthúzza puha ceruzával, föléírva szépiával] <Szepvízeki>Bég-Uliman 2893 k [átírás, szépiával] <parduczos>fegyveres 2894 k [átírás, szépiával] <Töröktől>Veszélyből 2897 k [áthúzza, föléírva, szépiával] <Magy>Jancs 2902 k [áthúzza, föléírva, szépiával] <Magyarság>Jancsarság

- 2910 32. A' Fő Vezér hold fenyé alatt gyepen
Uldelt Harámbal <Szepvizeki meg[t]ert.>
Hozott Profetád jo Vezér! szolt.
Musztafa. őrhelyeden vitezül
- 2915 33. Allál ma. vedd e' draga Smaragd övet.
Ulém a Szultán Annja jutalmazá.
Ezt ennekem. Pamphyliaban –
Pártosokat rabigára tévén –
- 2920 34. Es vette a' Hős. 's mejje tűzelge rá –
Kavét ívának. 's ülve regéltenek –
Jött egy Követ Kaurok követje
<'S Szepvizekyt> neveként köszönté.
- 2925 35. Szollott. <Magyar> Hős. holnapi Délelőtt
Nagy *Arjezága* párviadalt ajánl –
A' Hős felelt: vidd vissza. Hírnek!
A' <Magyar> a' viadalt fogadta.
- 2925 36. Őrvendve hallá Musztafa a' tusát.
Es monda *Korvin!* hogy ha nyerendel. én
Neved megülem. 's tiltva harczot.
Holnap egész Napon' Inneped lessz –
- 2930 37. Igy szolla. ejfel jött le, 's alunni ment –
De a' Magyarnak lelke sokat tűzelt.
Es látta Czelját. 's végri hajtván
Ez viadalt nemesen kiálja –
- 2935 38. A' Hajnal eljött szep nap aranykodott.
Ket sorba allott. a' Törökör kívül –
Hosszu kareban. a' falakrol.
Néze Vezér, anya. és Leanyzó.
- 2940 39. Mert béke volt most – a' kapukot Nyítak
Es Arjezága hagdala szep lován –
Nyeregj[e], és czafrangja ragygot.
Kopja Nyelet vezetett kezében –
- 2940 40. Kialta. 's hagdalt *Vin* víze térjein.
Nem késve indult <Szepvizeki>. fele.
's Igy szolla hozzá *Arjezaga*.
<Hunyadiak maradeka ó Hős.>

2908 k [átírás] <fenyl>fenye 2909 k [áthúzva, föléírva, szépiával] <Szepvizeki meg[t]ert>*Beg Ulimán* jöve.
2919 k [áthúzva, föléírva, szépiával] <'S Szepvizekyt>*Bég Ulimánt* [széljegyzetben a sor előtt, fekete tinta]
2920 k [áthúzva puha ceruzával, föléírva, szépiával] <Magyar>*Török* 2922 k [átírás] <menj>*Vidd* [beszúrás, fekete tintával] vissza/ 2923 k [átírás, szépiával] <Magyar>*Török* 2924 k [a következő két versszak bekeretezve, szépiával, a keret mellett széljegyzetben, kemény ceruzával] + 2930 végri [Sic!] 2932 k [átírás] <az>*aranykodott* [széljegyzetben a versszak előtt, kemény ceruzával] ¶¶ 2933 k [átírás] <falközt>*allott* 2934 k [átírás] <v>*falakrol* 2941 k [áthúzva, föléírva, szépiával] <Szepvizeki>*Beg Uliman* 2943 k [kihúzás, szépiával]

- 2945 41. <Te> szegyenitéd a' nemes őreket
Kedves barátim', tegnap Ösink terén!
Es lánczra fűzvén sok szüleknek.
Banátot, és epedést, okoztal!
- 2950 42. De büntetlen nem hagyon e' nevet.
Egy par csidával kell igazítani pert.
Es vagy kiváltom, vagy barátim'
Vereiért magamat felaldom –
- {61}
- 2955 43. Így monda, forván, <Szepvizeky> felelt.
O Arjezága nagy Spanyolok faja!
Szavad maradjan, 's hogyha győzendsz
Rabjaimot szabadon' öleljed.
- 2960 44. Csak egyre kerlek, hogyha megőlsz, ne hagyj
Testem fedetlen. Küld haza gyermekim
'S Hőlgymhez, ott Vágyok nyugodni
Barha hadak mezején veszendek –
- 2960 45. E láncz, ez öv, e' fegyverek öntied –
Hős Arjezága vette hagyásait
Es monda, ő Hős ellenem vagy, –
Sok hagyományidat elfelejttem –
- 2965 46. Ha halsz, találandsz eltemetöt talám.
En bosszut alló, nem renye pap vagyok,
Van nékemis Hőlgym, 's fiácskam.
Gondja leszen kikinek magára –
- 2970 47. Így szolla' a' nagy Kopjalebegtető.
Széljel lovaglott most kiki, és megint
Szemközbe alván Kopja zenges
Es ropogas gyakorolta egymást –
- 2975 48. Megint lovaglott, és leutött megint.
A' Mén szököngött, és emelengve járt –
Emelte Kardját, a' <Magyar> Hős.
Hirtelen arohanó spanyolnak.
49. Elkapja omló mejje alol – 's kivág
Elöle, nem sért, siskot emel ki csak.
Ezt Földre ejté – a' Spanyol mén.
Elriadott, 's leveté lovagjat.

2944 k [átírás, kemény ceuzával] <Te>Meg 2948 hagyon [Sic!] 2952 k [áthúzva, föléírva, szépiával] <Szepvizeky>Beg Ulimán 2971 k [betűbeszúrás] gyakorolta 2974 k [áthúzva, föléírva, szépiával] <Magyar>Török 2978 k [átírás] <Es>Ezt

- 2980 50. Vágtatni kezdett. 's lejtve kerenge – a'
Pogány örült. és tapsola. 's integet
Hogy szelje párját a <Magyar> Hős –
A' <Magyar> álva marad – 's vezetven.
- 2985 51. Fekelve a' mént szolla: Spanyol vitéz:
Spanyol nevet hord Karcso Arabsz lovad.
De vág. de nem hü. – ülj Magyarra.
Kisded. erős faj. Urát kíméli.
- 2990 52. En mást vezérlek. 's uj viadalt fogunk.
<Magyar> vitéz. így szollala a' spanyol.
Egyikre sem. talpon tusázunk –
Monda. 's szemérme szemén sugárzott
- 2995 53. Leszalla a Hős. 's általadá lovát
Fegyvernekének. Kardot emeltenek.
Es újra forrott a' tuszás. –
Csapkoda mindenik. és feszített.
54. De Arjezága Kardja kezébe tört.
Hideg hevíté vere erét. 's riadt
Kétlette fusson. vagy me[g]alván,
Rabja legyen fogadott Urának –
- 3000 55. Szemlélte 'jedtét <Szepvízeky>. 's beszélt.
Vitéz. ha Kard kell fogjad, ez ólni jó.
Fegyvernekem mást hoz – 's legottan.
A viadalt vele újra kezdjük –
- 3005 56. Tarcsd meg Vezér! én itt maradok veled.
Mond a spanyol míg fegyvered érkezend –
Ott álla a' nyertes. 's nyeretlen –
Es fogadásaikat felejték –
- 3010 57. A Fegyver éljött. 's a' tusa újra gyúlt –
Választa Kardot. 's vagdala a' spanyol
Érzett, nem érzett. Hőst. barátot.
Vagdala mert heve ingerelte –
- 3015 58. De a <Magyar> Hős. Kardja sebes hegye.
Mejjebe mejjen behata, és le dült –
<Szavatlan – egy Kép volt Sinórjan
Vette. 's keblén rea vert bocsatván.>

2982 k [átírás, szépiával] <Magyar>Torök 2983 k [átírás, szépiával] <Magyar>Török 2985 k [átírás] <S>Karcso
2986 k [átírás] <lovamra>Magyarra [lapszéli széljegyzetben a sor előtt] (ijed) 2987 k [átírás] <Uraka>Urát
2989 k [átírás, szépiával] <Magyar>Török 2992 k [széljegyzetben a sor előtt, fekete tinta] + 2998 k [átírás]
<S>Kétlette 3000 k [áthúzva, föléírva, szépiával] <Szepvízeky>Bég Ulíman 3005 k [beszúrás] mig [átírva,
megerősítve, (fekete(?)) vagy nagyon sötét] szépiával] mig 3007 k [átírás] <ha>felejték 3012 k [átírás, szépiával]
<Magyar>Török [átírás] <Kard>Hős 3014 k [áthúzás puha ceruzával]

{62}

59. A gyepre távul tette. 's lelankada.
Ismét felebredt. 's Szepvizeky kezét.
Jobjába fogván. esdekelni.
Láttata. és melegét kiadta –
- 3020 60. Remülve nézék mindenek a' falon.
Es senki nem ment ujj tusa kezdeni –
A Fő vezér. és vad Poganyság.
Egre emelte nehéz robajját –
- 3025 61. <Es Innepet tett Musztafa. 's nem töré
Az agyu bastyát. tánczola a' Török.
Egesz nap. es őrvendve áldá
Szepvizekyt. 's nagyította hírét.>
- 3030 62. De a' <Magyar> Hős monda. 's legényei
Nagy Arjezagát Kopja gerezdeken.
Sátorba vivék. tiszta vizzel
A habokat lemosak. <'s fejerlő
- 3035 63. Leplekre tevén illatozó vizet
Es balzamat kent Szepvizeky rea –
Arany pereczt vont Karnyelére –
Lanczot akasztta Nyakába – és Két
64. Kardot sajátul adva. keresztbe tén
Mejjére – a' test a' levegön pihent. –
Es estve lett most őszvehívá
A nemes Ífjakat. es Tokajjal.>
- 3040 65. Es *őz* szelettel megvacsoráltatá
Vendeginek kedvek ereszkedett.
Es elfelejték rabbilincsek' –
Buslakodott egyedül *Koláltó*.
- 3045 66. Es monda: o' Hős! Ifju talám szelid
Szerelmesednek Keblire gondolál.
Jobb volna most ott szűnyadozni.
Mert emelél <Magyarímra> kardot.
67. Felelt Koláltó: <Szepvizeky Magyar!>
En vívni jöttem, 's ölni; Tatárt <Magyart>.

3016 k [a versszak és a következő versszak első két sora bekeretezve puha ceruzával] 3022 k [a versszak utolsó két sora és a következő versszak bekeretezve és áthúzva puha ceruzával; majd ugyanezen versszak utolsó két sora átsatírozva (mintegy kiemelve) ugyanezzel a ceruzával, a sor mögött széljegyzetben] ma / rad [a satírozás következtében elmosódott írás megerősítése, szépiával] A Fő vezér 3028 k [áthúzva, föléírva, szépiával] <Magyar>Török 3031 k [áthúzás ceruzával] 3033 k [átírás] <Szepvizeki>Szepvizeky 3035 k [betűbeszúrás] Lanczot [átírás] <a>Két 3041 k [átírás] <Vendégeit – jó>Vendeginek 3047 k [áthúzva, föléírva, szépiával] <Magyarímra>seregímre 3048 k [áthúzva, szépiával] <Szepvizeky Magyar!> 3049 k [betűbeszúrás] Magyart [átírás, szépiával] <Magyart>Török

3050 Mind egy előttem hogyha Ellen.
Hogyha barát. szeretem. barátként.

68. Es megveré nagy vállait a <Magyar>.
'S Mondott: derek faj Gyermek! hívjad ez.
Ötven Nemest. – és Arjezáját
3055 És lovait szabadon vigyétek!

69. Es Stahrembergnek mondjatok: a' <Magyar>
Vedelmezé a' vészni menő Nemes
Serget. midön oly vakmerően
A' Törökök lese közt merengett.

3060 70. <Es béke néktek. 's menjetek. éjj vagyon –!
Es a' merész nép. ör magyarok között
Vezetet bé. a' Törökség.
'S Musztafa nem tuda a' dologrol>

{63}

XVI. Enek.

3065 1. Hajnal hasadt, még Ibrahim. és Kara.
Tanácskozának szüntelen, ejczakát
Almatlanul töltvén, mi moddal.
Kellene a' falakan betörni –

2. Elunta a' nep a' gyakor ostromot.
Sok jo vitézek holtanak el. sokan
3070 Csűggedve nem biztak, 's vezérek
Lelket adó szava gyenge fény volt –

3. Sok vissza indult. 's szökve elillana –
Mit tenni. mint. 's hol. rendre kinézelgélék,
Csak egy Remény van. hogyha el.
3075 Halva marad. 's tűzesítve sem gyul –

4. Tanácskozott Bölcs Ibrahim. és Kara –
Egyszerre jönek sok Törökök. 's hozák
Kopjakon *Arszlan*. holttetemjét.
Ibrahím egy szeretett barátját. –

3052 k (1) [átírva szépiával] <Magyar>*Torok Vezér* (2) [átsatírozva puha ceruzával] <Torok> Vezér 3056 k [átírás, szépiával] <Magyar>*Török* 3058 k [átírás] <miut>midön 3060 k [a versszak három első sora áthúzva szépiával] 3062 k (1) [áthúzva ceruzával, mögé írva] <a' Törökség>a *Magyar Hős* (2) [átírás, szépiával] a <Magyar>*Török Hős* 3063 k (1) [a sor áthúzva ceruzával, alatta új sorban kemény ceruzával] <'S Musztafa nem tuda a' dologrol> *Neman erzetiben mosolygott*. (2) [átírás szépiával] <Neman>*Erdeme* [megerősítve, áthúzva sötétebb kemény ceruzával] *erzetiben mosolygott* [az oldal alján puha ceruzás széljegyzetben kihalványítva, majd a fenti sötét kemény ceruzával áthúzva] a magyar *nép de* [bizonytalan olvasat, kiemelés tőlem – B. P. A.] / *mire cseréld* [bizonytalan olvasat, kiemelés tőlem – B. P. A.] fel XVI. Enek. k [széljegyzetben az oldal tetején középen, kemény ceruzával] 10 3034 k [átírás] <barálját>barátját

- 3080 5. Együtt viselték gyermeki éveket –
Együtt buzogtak lelkeik, egy vala
Erzések. egy Szív. egy Kenyer 's víz.
Egy vala ök, neveik különbzén –
- 3085 6. <Es látta. s mejj bánat ömölte el –
Es látta, és bölcs szive megingada –
Es látta, a' bu. 's gyenge könycsepp
Trúczola gondviselő eszével ->
- 3090 7. Es szótalán. lett, 's elhalavanyodék –
Ő félre ment. a satorokon kívül.
Ott hagyva testet. 's Fővezérét –
Lepdele, és sebesen tekintvén –
- 3095 8. Elhalgatott, és álla. 's kezét töré –
A Fővezér, és Akmet utánna ment.
Kezét fogák. ő jöve nem jött.
'S Elnehezülve gyepen le rogyant.
9. 'S Elszúnyadott. most rettene, és szaladt.
Hát Bölcseség így érzed a veszélyt?
Hijába véltem, hogy hideg vagy.
Bölcs Kebelek legelébb sajognak –
- 3100 10. Mert látni a' jot, 's rosszatis érzeni –
Es tudni mindkét mit teszen. és miért
Ez fájdalom. jobb volna égyet
Tudni csak, és vele csendben élni
- 3105 11. A' bagyadásból megjöve Ibrahim.
Kerdezte, Arszlán ez? ki ölé meg őt.
Mondottak. a' hordók. az éjjel.
Hirtelen a' falakan keresztül.
- 3110 12. Mentében égy csó magva lehullatá –
Ő éjjelenként *Kaur* szeretőjéhez.
Bé. és ki járdalt – es csak ennyit
Tudni felőle – ki ölte meg. *nem.* –
- 3115 13. Most ujra elment Ibrahim. otthagya.
A Fővezér a' testet arany seljem
Leplekre tévé. megmosatván –
Délre bocsátva fejét. csekéljen
14. Egy tábor-ágyon nyugva az őldőkölt –
A zöld mezőn a' sátor előtt – mene.
Tatár Török szemlélni a' Höst.
Bankoda, és kiki sirva mendel –

3084 k [a versszak áthúzva puha ceruzával; elmosódott folt a „mejj” előtt] 3088 k [átírás] <'s el>lett 3093 k [átírás] <Ha>Akmet 3094 k [átírás] <és menve>ö jöve 3100 k [átírás] <látt>látni [átírás] <jok>jot 3112 k [átírás] <elmene>elment 3114 k [átírás] <megmosatt>megmosatván 3119 k [átírás] <sira>sirva

{64}

- 3120 15. Sokaig álmélt Ibrahim egy patak
Mellet. pirossan szorta sugarait
A Feljövő nap. bus fejére –
Ö Delekig maradott. tanácsít
- 3125 16. Kétlette. 's főve – Musztafais hadát
Várkozva tartá. 's nem tudá mit tegyen –
Bölcs Ibrahim jött. szolla. Hösem!
Musztafa, tegy eleget barátom
- 3130 17. Lelkének. és most mert teheted segélj!
Gyűjcsd őszve Néped! fegyver alatt kikit.
Kit lába bir. és jobja él még!
'S Nemzeti nev, haza, 's hit hevíti –
- 3135 18. Nem szolla többet. Musztafa engede –
Nem tudta mit néz Ibrahim őrszeme –
Pergett azomban Dob. perezc Kürt.
Hirdete. és seregek jövenek –
19. Fegyverben. és Kész Ménlovakon. 's gyalog. –
Karéba állott a' zuhogo őzön –
Középbé Arszlán. teste holtan.
Zöld gyepen áll. kiborítva seljme –
- 3140 20. Csendet parancsolt a' Dobútő legeny.
A Test féjénel álla meg Ibrahim.
Es ismeretlen fény Sugárza
Homlokain. szeme lángja fénylett –
- 3145 21. Mejj halgatás lett. 's nagy figyelem körül.
Ő földre szegzé bus szeméit. néhez
Bánatban almelt – jobja mejjen.
'S Késve emelte nehéz szemöldjét –
- 3150 22. Arszlán barátom! hol vagy, emelj szemet!
Mégvált barátod zenge fejed felett –
Csak ennyi volt a' szép baratság?
Ennyi öröm ragyogott szememnek!
- 3155 23. Es mejje elholt, és leborulva sírt.
Ismét beszélett: Nem te igertedé
Elérve kedves honnyaínkba –
Húgodat a' gyonyorú Laríndát.

3130 k [átírás] <ez>és <j. [olvashatatlan betű]bja>jobba 3131 k [széljegyzetben a sor mögött, kemény ceruzával] # 3140 k [széljegyzetben a versszak mögött, kemény ceruzával] # 3145 k [átírás] <jo>bus 3146 k [áthúzva, fölírva] <emelkedett>mejjén 3147 k [áthúzva, alatta új sorban] <'S Mejjére>'S Késve 3150 k [átírás] <Keletnek[bizonytalan olvasat]>baratság 3151 k [átírás] <v>ragyogott 3152 k [széljegyzetben a sor mögött, fekete tinta] +

24. Saját kezdeddel tenni őlembe le –
 Ó menyí kedvet, mennj[i] öröm reményt.
 Igértem én néked. midőn te.
 's Én feleség kebelében űlve
- 3160 25. Regélni kezdűnk szép hadi tetteket –
 Hát én vígyem meg holtad anyádnak, és
 Hugodnak, én – távol mezőkre
 Hoztalak österemed lakáról
- 3165 26. Hogy itt vitézek tetteivel, nevet.
 Es hírt szerezvén érdemeket nevelj –
 Ó mínt neveltél! bus anyádnak –
 Es nekem itt epedést <neveltél> –
- 3170 27. Így szolva ísmet félbe szakadt szava –
 Hősek, Legények! kezdte tüzes szavan.
 Miert hozánk serget Pogányra –
 Nincs temetője hazánk hegyeinek! –
- 3175 28. Megbosszulatlan hullanak a derek
 Vitézek ítten! vagy mi haszontalan'
 Hordunk sidákat gyenge kézzel –
 Es csak őletni tudunk nem őlni –
29. Huj vissza Hősek vissza hazánk fele –
 Az ősvények jok – gazdagok a' mezők.
- {65}
- Miert hadakban vívni halni?
 Véresebekt. 's ehezést víselvén –
- 3180 30. Jobb othon egy Hőlgý Keble' őrőmjiben
 Munkátlan űlvén. földemelő vasat
 Ismérni csak. 's bárdot. 's Kaszát, mint
 Fegyverekt neveken tanulni –
- 3185 21. Csekélj Dicsőség! víssza Török Tatár!
 Elhalgatott. és mejj figyelem lépett
 Egyszerre míndent. ingadoztak.
 Fegyvereket veve sok. 's elíndult. –
- 3190 32. 'S Egyszerre zugott. Vért. hadat. és halált!
 Kardok morokján függtek ezer kezek.
 A' pap könyörgött, a' vitéz forrt.
 Tisztvíselő szaladott sorához.
33. Egyszerre mozgott mínden egész mezőn –
 Előre fénylett Ibrahim. ő után

3165 k [átírás] <hie>hírt 3167 k [áthúzva, kemény ceruzával] 3168 k [átírás] <szola>szolva 3174 k [átírás]
 <sidát.>sidákat 3182 k [átírás] <Kaszákat>Kaszát 3183 k [betűbeszűrás] Fegyverekt

- 3195 Vezér vitéz. a várfalakra –
Rettenetes vala a' zajongás
34. <Es ott maradt a' test. 's Kara. és Harámb
Bámulva láták a' jelenés tüzet –
Mi lessz ez? így szollott Harámbhoz
Musztafa. nem tud senki szólni –
- 3200 35. A testet ottan bétakarák megínt –7
Es vissza vittek Sátoralá -> dörög
A jelmozsár. és éktelen nep.
Omla töréseken a' falakra –
- 3205 36. Már Delután volt. konga az Őrharang –
A várvezerség a falakon vala –
Ölettek öltek sok vitézek
Vertenek. és veretének éllel –
- 3210 37. A' vár előtt egy bastya felütteté
Kétszáz Keresztényt. és Törököt repít
Felhőkbe. 's a' Csaszari lakhely.
Kőfalait felalá hasítá –
- 3215 38. A' faltörésen ronta be a Pogány –
Elébe állat[t] *Rumpler* erős vezér –
Es elfelejtvén tiszti rendjét. –
Vaga legényei közt. 's csatázott –
39. Uram vezér szollt. *Várhegyi* Közlegény!
Mennj vissza. a' poszt. és csata rendtörés
Köz. dolga. a' Hadnagy vezérlel.
Hasznos ez itt, amaz ott. egyenlőn –
- 3220 40. En őlni értek. mint te, vezetni nem –
Ha nincs vezérlőm. rettegek. és futok –
Levágni. mit vágysz! én levágom –
Erted, eregy vezetők sorához –
- 3225 41. Es így felelt a' hadra hevült vezer –
Oh ősz vitézem *Varhegyi* mit beszélsz!
Kettős dicsőség. hogyha Hadnagy
Vívni tud a szeretett Legény közt –
- 3230 42. 'S Vezetni is tud. 's védni elől megyen –
Es vagdalá a' falrajóvó Pogányt.
Jött égy goljó. 's homlokba érven
Földre borult – 's szava elfogodott.

3196 k [áthúzás és mellette széljegyzetben puha ceruzával] + **3203** k [széljegyzetben a sor után, sötét kemény ceruzával] + **3211** k [széljegyzetben a sor előtt, kemény ceruzával] # **3212** k [puha ceruzával bekeretezve a sor elejétől az oldal aljáig, a kihúzás kezdetéig] **3216** k [átírás] <szolla>szollt **3228** k [átírás] <vívni>védni

43. Emelte Hóset. Várhegyi. és erős
 Őleben egy ház boltya alá hozá –
 Es vissza menvén ór helyére –
 3235 Ott kiadá nemesen melegjet.
44. Egy on mag által – Viva Szerényiis
 De válba érvén egy Kova Koszelet.
- {66}
- <Meggzagatá a' hus ídegjet.
 'S Vere sebes buborékkal omlott –
- 3240 45. Őt félre vivék Őrejei. hős Szúkhé.
 Vezérle sebzett társa heljett. csapott:
 Vágdalva Kiütött a' falakrol –
 Vítte sebes tűze a veszéljre –
- 3245 46. De terd Kalaccsát érte egy ongojo –
 Es térdre ejté – más rohan. és fején
 Sisak tareját elsodorja –
 U[l]dele egy kőven. és jajongott.
47. Mellette ment el. híva legényeit
 Kis Stahrenberg.. és szolla: Szúkhe Vezér.
 3250 En itt halok. vidd kis fijamnak –
 Kardomot. és Feleségem' othon
48. Kőszöncsed értem – monda. 's lehajlada.
Szúkhé barátom! visszafelelt amaz –
 Töltöm Kívántad! csokot adván.
 3255 Nékie, elviteté barátját –
49. De Stahrenbergis. víva, sebet veve –
 Es földre bukkant. örjei felvevék.
 's Az utakon vivek – barátját
 Látta Szúkhét. 's nevet és hevité
- 3260 50. A fájdalomban. szolla Szúke, te vagy
 Én visszúk a holt hirt legelébb haza –
Együtt felelt. a' Hős – 's legényi
 Mindeniket hazahordva mentek –
- 3265 51. De Ibrahim vitt a' falakon. 's vezér.
 Megszálta a' var bastya oromjait
 Zaszlot útett ra – és hevülve
 Hozva vitézeit. elborítá ->

3238 k [áthúзва, puha ceruzával] 3240 őrejei [Sic!] 3242 k [átírás] <Kiltott>Kiütött [bizonytalan olvasat, így nem jó a szótagszám] 3247 k [széljegyzetben a sor mögött, fekete tinta] + 3249 k [átírás] <monda>szolla 3258 k [átírás] <viven>vivek 3267 k [átírás] <Hozza>Hozva [átírás] <és>elborítá

52. A' vész nagyobbult, hasztalan omlada.
A vár falakrol. záporozó gojo.
3270 Megvette a' bastyát – 's serényen
Üzte hadát. – az utánna zajgott –
53. Már estve lett. és Ibrahim a' falon –
Karához így szoll Kontyviselő Harámb:
3275 Vezér! az a' Bölcs Bécsbe vágyik
Hálni talám. mezeinket únván –
54. A' czélt dicsérem – félni azomba[n] hogy.
Sok kéz marad még vedni belől falat –
Es a' tüzes Bölcs Kárt okozva.
Hozzá hadát haza ejczakára –
- 3280 55. Megvenni egy várt tám egyedül akar –
Sokszor gyakorlonk Kardokot. és kezet –
Hijába nagy Hósek, nagyobbak –
's Bécs fala még mais ott sugárzik –
56. A' Fővezér szoll. jól vagyon ó Haramb!
3285 Es visszahivo Kúrtek űvöltenek
Hallotta a' Hős, és szomorgott –
'S Jelt ada hú seregenek – es a'
57. Várt nem reménylett Sorsa alá hagyta –
3290 Pogány erő közt lessz vala már hamar.
Sejtette. és fájlá Harámb, hogy
Ibrahim égy egyedül ragyogna –
58. Es vissza ment már Ibrahím. és harag.
Festette arczát. – 's szolla vezér Kara!
3295 Miert veszítéd főparancsal –
Hú melegét az alattvalonak?
- {67}
59. Barátom! így szoll Musztafa. a' Pogány
Alnok ravasz nep. törbe keríthetend
Van meg idő megvenni Bécset.
Hat nap után neve napja. Szultán
- 3300 60. Urunknak. és egy más jeles innepis.
Ekkor *Mohácson* nagy Szoliman keze
Nagy dolgokat vitt véghez – a' nep
Tartja nevét Szolímannak. és a'
- 3305 61. Vitéz Előknek tettei késztetik
A' jo Fiat – két tűzbe jön a Török. –
Es lángol itt Szultán nevéért,
Ott Szolímán melegiti verét –

- 3310 62. <De vissza szollott Ibrahim, és felelt.
Ó Fővezér Szebb nagy Szolímán neve –
Ha Innepét egy más előzi –
Más napot is lehet Innepelni –
- 3315 63. Szultánod, ámbár Bécs ma kezedbe van
Meg nem haragszik, sőt kegye terjedend –
De vissza szollott a' vezérlő:
Ibrahim! a sereg elveszeszti.
64. Kedvét Csataktól. 's jőjjön egy ellen orv.
Bágyadt vitézzel vívhatol ellene?
Jobb nyugni engedvén viszontag
Ujra kemény hadat ingerelni –
- 3320 68. Es vissza szollott Ibrahim. és felelt:
Ó mit beszéllesz Musztafa Fővezér!
Ha egyszer a' várfal kezünkben.
Jőjjen ezer Tagado – hijába.
- 3325 66. A' vár mienk és ostromolot verünk
Kőnyen. – az adáz ostrom erős dolog –
Megint felelt a' Fővezérlő:
Ibrahim! a' Katonát ehezve
- 3330 67. Hijaba hivod bástya alá – nem öl –
Nincs élelem. szűk bor, Kosok, és Ökör.
Elfogytak elrablottuk a tájt.
Es mi magunk epedünk hibánkért –
- 3335 68. Azomban en fő. 's hadvezető vagyok.
Ha élelem kell, engemet érdekel.
Gond. bölcs tanácsod hasznos ambár.
Amde kezek vízrik azt ki bajjal –>
69. Igy szolla a' Hős. halgata Ibrahim.
Siratta Arszlányt. 's bánkoda – és veremt.
Ásatva. tisztben' eltemette –
'S Ótt egyedül keseregve üldelt.
- 3340 70. <Az ejczakán – ám Musztafa Hőseit
Hívatta. 's a' czelt tudni ada – vevék
A' Hősek. es készülve hadra.
Kürt. 's dobosok peregének ejjel –>
- 3345 71. Készült az adáz nep kijelentett
Napjara, a' tiszt Kardokot ésésít.
Hányattak a' vermek. 's gerezdek.
A paripák gyakorolva szónak

3308 k [áthúzás puha ceruzával] 3329 k [átírás] <s>Kosok 3340 k [áthúzás és széljegyzet a versszak előtt kemény, majd megerősítve puha ceruzával] # 3342 k [átírás] <keszül az>keszülve

72. A' Végítélet napja közelgetett
Hallotta Bécs, és rettege mint mídön
3350 A Kherubim Kürt hamvaínkra
Vagy kegyelem vagy örök veszéljt szor –
73. Hajnalla, mindeg dörge az ágyuzás.
Estvélle. ismet dörge. úvöltöze
3355 Igy tölt idő a' nagy napíglan –
Kézbefogá. kiki a remény rémt –
- {68}

XVI. Ének.

1. Most tudni mértán nem megyen Ibrahim.
Haránbal együtt rablani a' közel
Falukra lám a' jobarát *név*
Gyűlöletes leve ő kőzöttek
- 3360 2. A mult napokban hoztanak egy Magyar
Lányt a' *Tatórok* nagy *Mikolák* Faját
Ilonka Erdélynek szülőtje
Sok Nemesek tüze tárgya rab lett.
- 3365 3. 'S Edes hegyeitől messze ragadtaték
Szép volt magas ho homloka. és piros
Ajkán szeliden fényle a vér.
Bús szeme a' tafotán sugárza
- 3370 4. A szálás ép test bánati kőzt, miként
A palma Széltől halmokon ingada
Midőn nem ísmért lángbaráttal
Lengdezett idegen mezőkön –
- 3375 5. Ilonka ilyen volt okos Ibrahim!
Láttad 's szeretted gyakron ölelhetéd.
A szep Nyakat. 's édes keblében.
Nem vala szégyen örömben űlni
- 3380 6. Bölcs Ibrahimnak – Titeketis Nagyok!
Ember leányok szűltenek, egy kenyér
Egy víz nevel gyengét erőset
Egy anya faj, ha nevek különbzis.
7. 'S Teis Szerettz Bölcs? Musztafa a' Leányt
Harambnak, egykor tett fogadásaként
Száná – megérté Ibrahim. 's szép
Szóval esenkede Musztafának

3354 k [áthúzás] tölt<ek> [átírás] <a>idő XVI. ének Az énekeket Székely elszámozta: két XVI-os számozású ének van (63–67. f., 68–69. f.), és a XVIII-as maradt ki. 3363 k [átírás] <s>tüze 3373 k [átírás] <óelt>ólelhetéd

- 3385 8. Érette. Mit volt tenni? kinek miként
Kedvezni? lángzott a' haragos Harámb.
Gyülesre kellett bízni a' pert
'S Nep szavaként igazán ítélni
- 3390 9. A nép sereglett – Ibrahim erdemét
Nagy homlokárol szotalan adtaki.
Es Csenedesen ült. és tekintet
Függe nehéz erejű figyelmén
- 3395 10. Harámb felíndult, tettei rendszerént
Csalták körül bé a füleket – 's tüzelt
Most rendeket tört, bástyafalt vívt
Vagy veretett hadat üze ménjén
11. Kaurral csatázott most, leveré kemeny
Láncsája. és most ostora csattogott.
A nép előtt Harámb, az
Látta urat. 's dicsekedve tapsolt.
- 3400 12. Itelve volt a Lány. megaláztatás
Erzése függett *Ibrahim* örszemén
Ő ment. az elbomlott seregség
Mejj figyelembe nyomult utanna
- 3405 13. Es fájdalom kőzt ürdele szőnyegen
Ertette Sérjét Musztafa, elmene
A Hőshez, és mondott: Nagy Inség
Ibrahim a' per az embereknek –
- {69}
- 3410 14. Miért ígértem balgatagul minap.
Haránbnak! inkább Kincseket. és vagyont
Lett volna hasznosb. a'míken' a'
Bölcs nevető szeme nem rogyoghat.
- 3415 15. A' Hös felelt: jó Ferfi ajánlatat
Ám tenni kellett. kit vagyont ingerel.
Bár gyenge nagy tettekre gyujt az
Bölcseket és tüzel egy ajándék –
- 3420 16. Az erdem. és hír – nem szerelem gyötör
De faj megítélt lelkem, igereted'
Helytalhatott maskor Harámbnak.
Ám soha nem vetekedve vélem.
- 3420 17. Másért; magánál itt vagy amott csekélyb
Perlóvel – ó Hős! Ismered Ibrahimt.

- En menjek e' serget vezetni
'S Hivni tusára ijedt csoportot.
18. A' Közlegény így szollana: Ibrahim!
3425 Te ösztönössz mást, gyenge vagy őnmagad.
'S Ha jön Harámb: most most Legények!
Vissza sidátemelő Harámb jön!
19. En félre álnék. Musztafa szolt: vezér!
3430 Lattad Harámbot bárha erős kezű
Te bölcs vagy! ismerjük ki ő 's te.
A mikoron sereget vezettek!
20. Most csendesedj, verd Kártokozó tüzed –
Szolt a vezér, és elmene hírtelen.
3435 Mély halgatásban hagyta a' Höst
'S Rablani küldi körül Harámbot.
21. 'S A szép Ilonkát durva Tatár ólén!
Kiált viszontag. mergesen Ibrahim.
Felugrott. és nyergelt lován el
Vagtata a' teren a' falakhoz –
- 3440 22. Örök! kiáltott ejczaka a' kapun
Hallák az örek, 's ismerik a' szavat.
Fegyverre! hangzott a' magas fal.
A Török itt! ropogának a' csök.
- 3445 23. Örök! kiáltott Ibrahim en vagyok!
Most nem Török – jó társatok – a kapuk
Nyilának, ő ment es sietve
Vagyata gyors lovan a' vezérhez
24. Es kerte őt – ő befogadá. 's felett.
3450 Hallottuk ó Hős hiedet. az kegyes.
Hogy Ibrahim nem jött az éjben
Kemleni bár neve nem Keresztény.
25. Értette. 's az lett. jobb hitet esküvék –
Kőnyezte őtet Musztafa: Ibrahim!
3455 Te egy kőver felleg – ma taplál,
Fünevelő vize menykővez majd.
26. Izente a' más Hösis. az engedő
Bölcsékben a' lágy türedelem kihál
Midőn az érdem sértve vérzik.
Es szerelem perel a' baráttal –

{70}

XVII. Ének.

- 3460 1. Hijaba ígért Musztafa Sceptrumot
A bölcs Vezérnek. fényes ajánlata.
Mint pára nap fenyőtől eloszlott.
A bogot a szerelem feloldá.
- 3465 2. Egy *Bölcsset* elvitt. 's megneveté Karát.
Bécsnek piattzán járdala Ibrahim.
A nép sereglett öszve a' hiv
Városiak tolakodva zugtak.
- 3470 3. Remenytelen hir. 's ujj dolog inger<l>el.
Jött Stahrenberg. és jött vele Ibrahim.
Egy rab tatár volt fegyverik közt
Vedni jövő Oloszok fogákel –
- 3475 4. A *Hir* serenyen terjede hogy Harámb.
Hallotta a' nép durva Harámb nevét.
Apák, Anyák vad gyilkolóját
'S Kérte vezéreitől kezére –
5. Harambot. és majd Öszvemetélik ott.
De Stahrenbergnek kértire engede.
A Rab felelt Nép, és Vezérek!
Engedelem, nem Uram Haramb én.
- 3480 6. En Jusszuf egy rab. – Kontyvislő Harámb
Fegyvernekének vett fel – atyámot
Megölte, és távol hazámbol
Messze rabolt idegenbe regen –
- 3485 7. Rabolni a mult ejjelen elmenénk
Sok telket egó hamvak alatt hagyonk.
Fogolj lakokot lánczra fűzénk.
Társaikot kíraboltuk, osztán
- 3490 8. Víg tombolással tért haza a Tatár.
Erdőn valánk Szirt, és szoros Ösvenyek
Között, mídőn nem vélve nyugna
A sereg, és tüzekeket faágbol
- 3495 9. Raktunk az éves nedv örömet hozott.
Es álmot – egyszer Kürt. 's dobogo lovak.
Zajgása jön rettent fülünkbe
Talpra Tatár dorögött vezérünk
10. Es talpra állott a' sereg. és tűzelt
De a Keresztény fegyver erőt veve

XVII. Ének. k [széljegyzetben a címsor után, puha ceruzával, majd a bejegyzés törlése] <Ez elmarad> **3468**
k [áthúzva kemény ceruzával] inger<l>el **3479** k [széljegyzetben a sor után, ceruzával] # / a' Ha/... [olvas-
hatatlan]

Levogatának sok Tatárok
Es sokat elfoga a Keresztény.

- 3500 11. Le lánczolák a' lora körül kötött
Es a szekemben' áturokolt rabot.
Kevés maradt holtan közülek
A Nyereség kezeikre bírék.
- 3505 12. De hol Harámb! így kerdeze a vezér.
Volt egy Leány, mond a Rab, az ölte-meg.
Láttam tanú voltam halálán.
Elvesze a csata a ligetben –
- 3510 13. Harámb szaladt. és lánya serény lovan
Mellette, én a két szaladó után.
Mint szolga űztem sár serényes
Jo paripát. 's Uraim vigyázam.
- 3515 14. Egy halmot ertünk, ejjeli holdvilág
Sugárza lengő cserbokor-ágokon.
Berczén magassan nyult fel egy szál
Kőfala a leomolt, lesorvadt
- {71}
15. Templomnak, egy kis csermelje zugale
A Domböbölben. teccze Harambnak a
Tajék, leszálván jó lovárol
Karjaival levevé leányát
- 3520 16. Es nyugni ülven szép vízet íttanak.
Utanna bágyadt álom ereszkedik
Mond a Leány nékem szeliden:
Hágjak az omladozott falakra.
- 3525 17. Es nézzem át a Völgyeket a' sütő
Holdfényben onnan nem jön e a Pogány.
Es merre láttatnék Karának
Sátóra, vagy hova kéne tartni.
- 3530 18. En engedek mint szolga. kihágtam a'
Kőfálra, nézék messzele a mezön.
Fel. és alá nem látni senkit
Nem tudom én mi varázs vadász dal.
- 3535 19. Hallék azomban Zengeni a' bokor
Közül: Alusznak mindenek ej vagyon!
A jármot a pasztor levette.
Ökreiről pihen a vadászis.

3500 k [széljegyzetben a sor előtt, fekete tinta] + 3515 k [a lap alján ív jelölés] Templ 3520 [ismeretlen kéz, aláhúzva piros ceruzával] szép vízet 3525 k [javítás] <Holdfényben>Holdfényben

20. Es a Kaszásnak fenköve nem zeng
A széna fünn. nem jár zörögő szekér
Faluk megett, az utas elhunyt.
En vagyok itt egyedül csak ébren.
- 3540 21. Romlékokon' e pusza falak között
Mondják szerelmes Rémek üvöltének
En mégse felek jární éjjel
Itt mohosult kövek Omladékin.
- 3545 22. Borzadtam, öjött. monda. ki vagy te ott?
Vandor! leányom láttad e öt lesem
Itt minden éjjel, néha eljön
Nem jöve mostan el a vadászhoz.
- 3550 23. Szollék: Nem! és ő elmene, otthagya.
Mit mondok! én mind ejjbe valék. kívül
A nap világlott – rejtezéssel
Engemet elcsala a' vadászdal.
- 3555 24. Most vissza térek – elvala késve már
A' hü legény – ah mondani rettegek!
Uram kifoljt verében ázva
Haldokol a' gyepen. és keresztül
- 3560 25. Mejjén leföldig tör – az oló Leány
Nem láttatik. már mit tegyek. elvonom.
A' testet utszélien bokrokba.
'S Befedezem leveles faággal –
- 3565 26. Az ott marad. szép köntösit. e sidát.
Kontyát kímélem hagyni. felöltözöm
Es utnak indulván az erdön
Atmegyek. és sietek Karának
- 3570 27. Megvinni a' hírt. mért sokat.' a mezön
Ez Örök altal megfogaté, ide
Hozattam. így végzé. orült a
Bus Atya a fenevadnak estén.
- 3575 28. De Ibrahimnak könnye ki csordula.
Igy játtzik a bal sors az erősselis
Szollott. Haramb Khán lám hijájba
Esküve szad Kara nagy vezérnek
- {72}
29. Saját kezeddal tenni le Kulcsait
Bécsnek. 's lerontott tornyaiból nehéz

- Lánczokra fűzvén Stahrenberget
Hordani a nevető Török közt.
- 3575
30. Egy gyenge lánytól földre terítetél
Ki sok csatákban mint Torony ingadál
Sok Hőst leoltél. 's fegyverednek
Markolatin' Atya Vére füstölt
- 3580 31. Így szolla távul. 's Kontya sugárhoz
Hallott azomban. Ibrahim. Ibrahim!
Ismérted a kedvelt Ilonkát
En vagyok az szerető barátnéd.
- 3585 32. Forrott az égő vér kebelébe, 's szolt.
Ilonka. vagy hat nagy Mikolák faja!
Az elveté Kontyát, sidáját
Ibrahim itt szaladott ölelni –
- 3590 33. Es csokolá, és keblére dült.
Tapsolva ment a Nép haza. és orült
Aldotta a Lányt, mert kiérté
Hogy kezítől öletett meg a' *Khán*.
34. Tanúla mint kell vad rabok közül
Leánynak egy Hőst játtzva kivergeni.
Es mint lel isméretlenek közt
3595 Néha barát szerető barátot.

XIX Ének.

1. Hajnalla Jusszuf zöld fa alatt hevert.
Urát felejtven ott lefeküdt midőn
A Lány kiküldé nézelődni
Es okoson kitudá eszéből.
- 3600 2. Felebredett. 's ment. elvala késve már.
Harámb veres szín köntösit, a' sidát
Elvitte a' Lány. merre fogjan
Kétli – Urát leveles fa ággal
- 3605 3. Berakja ott nem messzire egy patak
Arkában. Ő ment Szepvizekyt Harámb
Barátja holtárol tudatni;
Délre jútott oda a' Vezérhez.
4. Felforra a Hős társa reménytelen
Estén, legottan. szolla Magyarjihoz:

3581 k [átírás] <an>azonban 3582 k [áthúzva, mellé írva] <ez itten> *sidáját* 3596 k [a teljes íven keresztül (72^v-73^v) folyamatos puha ceruzás jelzet a lapszélen; átírás] <fák>fa *alatt* 3602 k [átírás] <Le>Lány 3603 k [átírás] <ággak>ággal 3606 k [széljegyzetben a sor mögött folytatólagosan] (tanítani) 3607 k [beszúrás] a'

- 3610 Vitéz Elők magzatji Kardra!
Halja Magyar szeretett vezérét
5. Es szolla. Nagy Hös! merre vezettz megyünk!
A' Hös vezérlett. Jusszuf elől megyen.
A test után. fordula a' nap.
3615 Estve ereszkedik a' mezőkre.
6. A Holdvilágnál menve dobogtatott
A gyors magyar *mén* egy liget oldalon.
Azomban a' zugo pataktol.
Habjai szomja tüzet eloltván.
- 3620 7. Egy diszes *öz* gyors lábbal iramlik el.
Után Vitézek Szepvizeky kiált.
- {73}
- Es Zágonit. hagyván vezérül
Ket lovag. és maga vágatának.
- 3625 8. Felvont kakassal lőttek utánna a'
Vadnak, de vékony szára repül, nem er
Egy ónmagis, füstölgve roppan.
A Karabely. riad a nagy erdő.
9. Méjjen nyomult bé a' zörögő kövek
'S Zugo levél közt Szépvizeky. serény
3630 Lovagji hátul vágatának
Gyors inas *öz* szaladott előlről –
10. Volt egy mezőség. kőrbe. körül csere.
Egy barna köszál áll kelet oldalon'
Magas Nyakával kődbenyuló
3635 Tölgyeken, átragyog. és kilát, ha
11. Hajnal keletről ra mosoljog, körül
Völgyekre távul, vagy ha nehéz ködök
Tél kezdetén' usznak felette
Tartya az oszlopokat fejével
- 3640 12. Es sok jövendőt mond Öregeknek a'
Közel falukban. eddig ugettenek.
A' gyors vadászok. most elejté
Szépvizeky. 's kotozék legényi.
13. Nagy volt az *öz*, szép szőre, aranyt követ
3645 Csudálva nézék. mondani borzadok!

3624 k [átírás] <lővek>lőttek 3629 k [áthúzva, mellé írva] <Között.> 'S Zugo 3635 k [átírás] <Völgyeken>Tölgyeken 3636 k [széljegyzetben a sor mögött, fekete tinta] + 3637 k [átírás] <n>ha 3645 k [átírás] <r>borzadok

Szozat kiált a szirttetőről:
Szépvizeky! mi hozott mezömet.

14. Adaz vasaddal sérteni. és vadat
Más österemjén rablani orvgyanánt.
3650 Nincsen hazádnak Kincse vadja
Fosztani itt idegent mi késztet!
15. Hited Keresztény társokot ölni tilt.
Magyart nem illet. nem maga telkiért
3655 Csatázni – és gazdag vizeitől
Messze mezön rabígába hajlott
16. Nepként sisakját – más idegen vezér
Sisakja mellett fosztani fényitől
Fegyvert saját kézzel kötöznek
A szabadok nemes oldalokra.
- 3660 17. A szozat eltűnt, nem tudaték kié.
Hallotta a' Hős. 's Isteninek vevé.
Majd a vadat lohátra fűzven
Zagonihoz lovagoltak onnan.
18. Hallott azomban *cső* ropogas, robaj
3665 Tavul csatázo sergek üvöltének
Ércz agy ropog. fegyver szikrazik
Es paripák dobogási dőngnek.
19. Magyar tusázott szembetalált csapat
Némettel, annak. nézte ki Zágoni
3670 A Holdvilágnál, és vezérlé
Ellenek ösztönözött Magyarjit.
20. Egy csöt kilobbant homlokon egy legény.
Az *Ellen* is nem bizva barátjiba.
Sárkányait pattantja, és tűz
3675 Terjed egész ki terült Karéban
21. Hullott az elvert Német. elejtetik
Vezére. a több sorral aprítatik
Lovag, labancz elfut. ki futhat.
Negy maradott, kiket elfogának.
- {74}
- 3680 22. Meg érkezett most Szépvizeky. kevély
Kérkedve mondák el diadalmokat.

3652 k [a következő két versszak mellett puha ceruzás jelzet] 3653 k [átírás] <más>nem 3654 k [ékezet tör-
lés] <vizeitől>vizeitől 3656 k [átírás] <f>- 3660 k [széljegyzetben a versszak előtt, ceruzával] # / Intonatio,
[átírás] <ké>kié 3666 k [átírás] <Agyu>Ércz agy [kihúзва, mellé írva] <c>szikrazik 3680 k [a következő két
versszak mellett puha ceruzás jelzet]

- Sajnálta a' Hös a Keresztényt.
Bankoda. és szomorán tanácsla.
- 3685 23. Előhozák a fogjokat – égy Tatár.
Megismeré nagy Szépvizekyt. komor
Szemmel tekintett – elbeszellé.
Esteket, a' rabolás kimentét
- 3690 24. Ó Hös! Harámb holttestit ama' cserén
Erkezve, égy víz arok alatt lelők
Sok Németek szellengnek ottan.
Egy csel ötöl nyomorult agyunkba.
- 3695 25. Felöltözök *Kaur* köntöseket. közel
A' Cser között, hol sok leolott Tatár
Német fekudt verében. és így
'Hozva Urunk tetemét siettünk.
- 3700 26. Jöttünk találtunk titeket. és noha
Vélénk baratnak lenni, veszélyt hoza
Isten reánk. és büntetésül
Minket erős kezetekbe ejtett.
- 3700 27. A preda. a' rab. bokrok alatt vagyon.
Igy szolla: titkon Szépvizeky nevet.
Szollitya bajnok társit. és így
Hangoza szívrehato szavakkal –
- 3705 28. Derék Eloknek Magzata. hív Magyar!
Hítünk Keresztény társokot ölni tilt.
Magyart nem illet böv vizeitöl
Messze mezőn rabigaba hajtott.
- 3710 29. Népként. sisakját más idegen vezér.
Sisakja mellett fosztani fényitöl
Fegyvert saját kezzel kötöznek
A szabadok Nemes oldalokra.
- 3715 30. Hallotta A' Nép. szíve megíndula
Elpartolának Musztafa frigytöl
Kezet kőtenek hogy Keresztény.
Es haza ver nem omol miattak.
- 3720 31. Pirult az ég. és hajnal elérkeze
A Nép elöl, a' sok rab utánna ment.
Lanczokban. és fűzett kezekkel.
Férjek. Anyák, szomoru Leányok
- 3720 32. Ugy hanykodott most a rabok érzete.
Mint hogyha szarvas Tigris igat levét

Jelesb Oroszlány rabja – haljon,
Halni szeretet Nemesebb halállal.

{75}

XX Enek. –

- 3725 1. Murád <Harambal> ment vala rablani
<Ez> vissza jött. és sok rabokot hozott
Sok kincset elrablott falukból –
Hozva hajon sietett Karához.
- 3730 2. Kiszállítá a' Rosszau partyain.
A lánczra fűzött Népeket. és javát.
Kivállagatván. gyenge. és vent.
Sorral aprítani elhatárzá –
- 3735 3. <Egy Kém Hegyalji. tudta Tatár szavát.
Kereskedőként kérte öregjeit –
Megalkuvék. és bévezette
Bécsbe. de Ifiak. és Leanyzok.
- 3740 4. Rabok maradtak – 's rendre kesergenek –
Ernszt Stahrenberg jól latta az orvokot
A nagy Toronyból. 's szoll: Szerényi.
Hagyuké a rabokot *Tatárnak* –
- 3740 5. Sajnalok embert. illike púcz becsen
Arulni lelket mennyei míveket!
Istentelen nép! menj Szerényi
Es szabadicsdkí duhöz kezéből ->
- 3745 6. Szerényi hívá *Daunt*. 's vele száz nemest.
A Skott kapuknak agyuk alatt sebes
Vágtatva rontván a *Tatár*ra.
Oltenek. és öletenek együtt –
- 3750 7. Szerényi bévág kőrbe – Murád felé.
Emelte bárdját a' megijedt *Tatár*.
Es agyba ütven Hős Szerényit.
Ingadozott parípjája nyergén.
- 3755 8. De ébredett. és menykővező vasát.
Kontyára sűrűn verte Muradnak. az
Kíálta védért jott. Kajan Khan
Krimí Pogány. 's kifogá barátja.

3724 k [áthúzva, fölé írva, puha ceruzával] <Harambal>*nemrege*n 3725 k [átírás, puha ceruzával] <Ez>*Most*
3731 k [széljegyzetben a sor után, ceruzával] # Episod / egy ifjúrol / es Leányrol 3732 k [áthúzás puha ce-
ruzával; átírás] <s>*Tatár* 3748 k [törlés] <bévágt ->bévág *kőrbe*

9. Helyet az adáz Kopja úteseket –
 Es viva állott – csapkoda. és vezérlt.
 Engedni kellett. a' Tatárnak –
 Merge eszét dühösítve forgott
- 3760 10. Szerényi engedé – kéntelen engedé.
 Sok földre hullott bajnoki kozt. sokan
 Nehéz sebekben verézenek.
 Vissza vezette maradt vitézit –
- 3765 11. Utánna Vürtenberg úte a Tatár
 Murádra. és átvagva seregjein
 Már oldni kezdék lánczaikbol
 A' rebegő rabokat vitézi –
- 3770 12. De vad Kajan Khán. rettenetes vasat
 Vallára sujtván – rezge az örvezér –
 Egy mas útés szép pej lovának
 Homloka közt velejét kiverte –
- 3775 13. Es földrerantá. a' Lovagot, de ő.
 Legott felúgrék. és gyalog ingatá
 Kopjaja terhét. vagva a' Khant.
 Am de vitezeit elszalasztá.
- {76}
14. Murad, mídön ő vivna külön, azok.
 Vélvén vezérek mar oda – rettegő
 Robajt emeltek. 's elfutának –
 's Ott egyedül hagyaték vezérek.
- 3780 15. De a vezér nem rettege. bar gyalog.
 Most mentve lepdelt. 's vága közeljövöt.
 Es mint oroszlány a' vadonban.
 Rettenetes vala a' Tatárnak.
- 3785 16. Úzték tolongván Krímiék a' vezért
 Némely okör szijj ostorival csapa.
 Sok urkokot hajgált utánna.
 Csapkoda az. 's kezeket szakasztott.
- 3790 17. A' vár kapuknál ujra megállanak.
 De puska cső. és agy dorogött reak.
 Es vissza úzé Krím Kutyait.
 Begyalogolt szomorogva a' Hős –
18. <De Stáhrembergnek lelke megíndula
 Kialta: Hösek! Kardra magam megyek.

3760 k [törlés] <'s> kéntelen 3764 k [széljegyzetben a sor előtt, ceruzával] + / beszed és. / varietás 3778 k [betűbeszúrás] Robajt 3779 k [átírás] <E>Ott 3787 k [átírás] <a ->az 3792 k [áthúzás puha ceruzával]

- Es ultra indult – nem bocsátá.
 3795 *Fénykővi.* – gondviselő Vezérét>
19. Es erre Kardot rántva. kizúdula –
 Haszontalan, már elveretett őis –
 A rab Keresztény rendben álla
 És viteté haza a' *Tatar Khán.*
- 3800 20. Ladakban a' Kincs. és bika bőrkön.
 Arany Keheljek. templomok ékei –
 Felvert faluknak Kíncse. ökrök
 Horgasinú Kosok, és rab ember –
21. <De jött azomban Szepvízeky Vezér.
 3805 Es arra hozván utja. közelgetett.
 Nem teccze a' Hős a' Tatárnak.
 Mert irigyelte nevét. 's beszélett.
22. Miért jön ottan Szepvízeky? kevely
 Napfény csekéljebb holdakat elfedez.
 3810 Sergemmel együtt Musztafahoz
 Jöni nem engedem emberek közt
23. Előre fenyljék: Szepvízeky vezér.
 Hatul ragyogjon. Szepvízeky parancsl.
 Igy szolna. a' nép és ki Kíncset
 3815 Es ki vezet rabot elfelejtné –
24. Mondott. 's parancsát ósztya nyomuljanak!
 Meg érkezék most Szépvízeky kötött
 Rabokkal. és a díszes Özzel
 Láttá Murád. 's szereté magának
- 3820 25. Es kérte: ó Hős oldalomon arany
 Szijjan' Atyáim Kardja, Damaszkuszi
 Aczel sugárzík, vedd sajátul
 Őzedet erte velem cseréldel –
26. Ha Kíncseket kérsz, kíncset adok vele.
 3825 Ertette czelját Szépvízeky. 's felelt
 Murád Elóim nep vezéri.
 Kopja, török maradának énrám
27. A szablja melj itt Czombjaimon rezeget
 Kenyér vízénel villoga hős Elöm
 3830 Jobjában, illik hős kezébe
 Mostanis, azt nem ohajtom érte

3795 k [széljegyzetben a versszakok mögött szépiával, a harmadik-negyedik sorában egy már korábban elkezdett jegyzet olvashatatlanul törölve, szintén szépiával] *Beg Uli / mán* levá / gatik. <Mu / ra>a' *rabok* / megszaba / *dulnak.* / *Bercsényi* / által. – 3804 k [áthúzva szépiával] 3813 k [széljegyzetben a sor előtt, ceruzával] + 3817 k [átsátírozva puha ceruzával] <Szépvízeky>

{77}

28. Gazdag hegyeimnek. Kincse ezüstye van'
Es szép vizeimnek habja aranyt seper.
Van Erdejimnek vadja, szanom
3835 Fosztani itt idegen vagyonjat –
29. Ha Őzemért rab fogljokot adsz adom.
Csekély Muradnak teccze az alk[u], 's ada.
Murad derek Hős! mond viszontag
Szépvizeky. te siess Karához –
- 3840 30. Es vidd meg a' szép győzedelem dicsét
Magad, ne tám majd hogyha veled megyek.
Magyart Török szem hurogassan.
En maradok rabokat kötőzni
31. Es a Dunán *Hunn'* földre leinditom
3845 Ottan rabottan' sinleni fognak ők.
Vármermeken' izzadni ejj, nap.
En magamis sietek Karához –
32. Horda Edenyben. 's nagy bika bőrőkön
Kincset Murád: am Szépvizeky fogolj
3850 Rabokkal indul a' Dunához
Barna hajokra raká. 's eveztet.
33. Érék az elzárt vízi Kaput. kiált
A Hős: vigyázok! en vagyok és rabok!
Es felnyiták – Ő bévezette
3855 Lanczaíkon kötözött szabadjit>
34. Es csokolá bölcs Ibrahim. és kezét
Kötött Stahrenberg övele – a szabad
Nép térdeit kapcsolva áldá
Ő nemes erzetiben mosoljgott –

XXI. Enek.

- 3860 1. A' Hősek eskütt frigye feloldaték
A csuggedő vár népe remenyt visel.
Roppant Karának karja gyengult
'S Fegyvere nem vala győzhetetlen.
2. Látá Harambnak holt tetemít, sebes.
3865 Kőnyekben azott, és leborulva sirt.
Hallotta a' Hős pártolását
'S Merge kevély szemein szikrázott

3835 k [átírás] <vadonjat>vagonjat 3841 k [átírás] veled<..> megyek 3846 Vármermeken' [Sic!] 3849 k [átírozva puha ceruzával] a<m Szépvizeky>

3. Megvetve szollott: Ibrahim elmenél!
Elpartolál Kaur <Szepvizeky.> demeg
3870 Karának egő Kardja czombján
Esküszem én sebeit meg érzed –
4. A Nagy Nap eljött. és Kara hadra kel.
Hanzár uvöltő Kúrtje elől jelent
3875 Es a' Vezérnek híre terjed –
's A Katonák rebegön fülelnek.
5. <Vasszekbe ült ő, bēfedeleztetett.
A bombi. és gomb ellen erős levél
Vasakkal.> – ő mellette fénylett
Akmet erős vezető. Murad. es
- 3880 6. A vad Kajan Khán <regi vezereit
Felvaltató. és rendre megesketé
De vége volt a' Harom őrnek.
Egy hadat ert kiki ő közülek>
7. Egyik tanácslott. más nemesen csatáz.
3885 Vadként vezérlett a' haragos Harámb.
- {78}
- <Ingott az élő föld alattak.
Hogyha csatát gyakorolva léptek –
8. Három csekély Kéz, három erős heljett.>
3890 Es fennyen esküdt Mindenik es tüzelt
Vezér kiáltának. Karához.
Meg van erő kezeinkben. ambár.
9. A Hitesek már nincsenek – amde majd
Lanczon vezetjük vissza az orvokat –
3895 Nyomultak a rendek tómmóttan –
Es dörög a jeladó mozsáragy!
10. Őlettek őletek sorra kívül belől –
De Stahrenbergis megjelent a' falon.
Mert nem kis Ellenség fenyté.
'S Dulakodott maga Musztafával.
- 3900 11. Kimérte ez nap. Musztafa mennyit ér
Es mennyit a' más várvedő vezér –

3869 k [áthúzva, föléírva, szépiával] <Kaur Szepvizeky.>Kaurhoz, *hittelen orv.* **3871** k [átírás] <c>*sebeit* **3874** k [széljegyzetben a sor előtt, halvány ceruzával] Oratio **3876** k [áthúzva puha ceruzával; a sorok előtt, az áthúzás alatt, széljegyzetben más ceruzával] # **3880** k [áthúzva puha ceruzával] **3884** k [a következő két sor beke-reteztve puha ceruzával] **3886** k [áthúzva puha ceruzával] **3894** k [széljegyzetben a sorok után, ceruzával] # / Viadal / – Hősek / – vitezet[t]. / – történet / szerencsét / lenség / # **3896** őletek [Sic!] **3900** k [széljegyzetben a versszak előtt és mögött, ceruzával] + **3901** k [átírás] <várfedező>*várvedő* [így viszont nem jó a szótagszám]

Es egybe kaptak gyakran – a' Kard
Kardra csapat, mikor ez vezerlett.

- 3905 12. Egyszerre mondott az vezető szavat –
Kaur Stahremberg! így szollala Musztafa.
Add fel magad most. tam külömben
Kéntelenítve rabom leendessz –
- 3910 13. A' fővezér most meg Kegyelemt adand –
De hogyha vérrel kelletik a' falat
Megvenni. embert ebkutyával.
Egy temetőbe rakand aczéllam –
- 3915 14. Ernszt Stahrenberg szoll. Musztafa Fővezér!
Mond meg magadnak: Meg van aczelvívó
Bécsben. fogasd el tedd raboddá –
Szolla. 's nehéz vasa főbe ére
- 3920 15. A' nagy vezért. ő rettene, és dűhődt –
Estig csatáztak mindenek a' falon.
Ejszakra, Dél. és Napkeletre.
Agyuk erős dőrögése zugott –
- 3920 16. Es tűzbe égett a' levegő körül –
Mit mondok! egy on gomb Kara nagy Vezért.
Homlokva sujtvan. elveszes[z]ti.
Lelke jelen tűzét, és setétként
- 3925 17. Háborga – a Hős földre leroskada.
Hirt ment azomban Musztafa elveszett.
Ajulvá hordák el vezéri.
Sátor ala. 's szaporán elalvék –
- 3930 18. De nem veszett el Musztafa! így kialt
Murád vezérlvén: Vissza vitéz Török.
Nem halgatott a' had szavára.
Gyenge tekintete nem riasztott.
- 3935 19. A Nagy Nap eltölt. 's megvereték Kara.
Elűzetett a' sátorig a Pogany
Tementelenség. – 's ott is adáz
Ijedelem heve ráza mindent
20. Ejfelre egy volt. Muszafa eszre jött
Hallotta, sok Beg sok Basa veszteit
Szegyenlte a' vést – őszve hívá
Hoseít. és remegő vezérit –

3907 k [átírás] <Kéntenenítve>Kéntelenítve 3908 k [átírás] A' <v>fő 3924 k [széljegyzetben a versszak előtt, halvány ceruzával] Ulísszest / kovetni kell. / midön hívja / vissza. [széljegyzetben a sor előtt, fekete tinta] + 3925 Hirt [Sic!] 3935 k [átírás] <rázta>ráza 3937 k [széljegyzetben a sorok előtt, ceruzával] Kara eldobja / Kontyat szit. / kozodik – / azutam / csendesül / dűhében – 3938 k [átírás] <és>őszve

- 3940 21. Es elhatarzák holnapi reggelen.
Itt hagyva Minden[t] vissza seregleni –
- {79}
- Kihírdetett a' Fő parancsszó.
Minden örült. 's haza menni készült –
- 3945 22. Meg Luczifer mind boltja öregjiben
Üldelt ebórvok társaival – megint
Kijőnni [nem] mert, félve Angyalt.
Most kidugá fejit ejszakában
- 3950 23. És néze szeljel, nem lele senkit ott.
Mebátrodott. és szárnyokat őlte fel.
Szellenge felhőn Musztafához.
Erkeze – 's Mufti szavan kőszönté.
- 3955 24. <Ó Fővezér mint foly hadi végzeted?
Rosszul felelt a Fő. haza célőzünk
Kaurokot lam Luczifer véd –
Es Mahomed hítesit felejt –
25. De így felelt a Mufti szelid szavan –
O Fovezér. rossz Rémet imadni kell.
Haragja gyorsan fel 's le gerjed.
Erzi talam Kegye bántatását
- 3960 26. Megint felelt a' Fővezető. 's beszélt:
Ó Mufti kérjed. tam neked engedend –
Mert tám ha nem halgat Karára.
Hogy fogadása szavát nem állá
- 3965 27. De most meg állom – 's füsteket áldozok –
Temjént. 's hatalmas Jazmínok illatit –
A' Mufti kéré. és imadá –
Luczifer. oh egeket vezerlő.
- 3970 28. Segeld Vezérem Nepeit. és poganyt.
Törölj el – alkoss ujj kegyesebb lakot
A' földre. és minden könyörgje
Szeptrumodot rebegő szavával –
- 3975 29. Könyörgje a' jó Mufti. utánna meg
A nagy vezér. szót szora imadkozék –
Es vége lett a' tiszteletne[k] –
Lucifer érzete tőzzel égett.>
30. Es monda a' jó Mufti megint: vezér!
Várj nyolcz napig még – dolgod előviszi

3946 k [beszúrás, halvány ceruzával] Kijőnni *nem* mert, 3948 k [átírás] <S>És 3952 k [áthúzás puha ceruzával] 3953 célőzünk [Sic!] 3969 k [átírás] <és>alkoss

Rem Luczifer – nyugtasd Törökjid –
Meg hozom en akaratja titkát.

- 3980 31. A' Remnek – addig várj. ne rebegj veszélyt.
Fogadta a' Hős. 's ujra kihirdeté
Minden maradjon Nyugva, – elment
Luczifer. és cseleket kovácsla –
- 3985 32. Hekla berczén üldele láng között.
Forralva gondját – nem tudta mit tegyen.
Egyszerre Szárnyát őszvecsapja.
Usza nehéz ködök éjjeleiben –
- 3990 33. A' Föld goljot két izbe került meg.
Visgála széljel – hívta barátjait.
Azok kiszarnyalvan üregjek
Boltaiból követék vezérek' –
- 3995 34. Es el boríták a levegő Eget.
Sirdalva ültek fellegek őblein.
Mindenkinek Sceptrum kezében –
Vas kosarak. 's nagy aczél edények –
- {80}

XXII. Enek

- 4000 1. Szárnyalva usztak Luczifer. és gonosz
Rem lelki szét a' föld levegön, 's alatt.
A' Sirkoporsok bontatának
A' temető üregek szakadtak –
- 4005 2. Rem Luczifer nagy Sceptruma felveré
Elebb az adáz Pharszali Sirokot,
Kihányta megholtak tetemjit
Hamvait oszveszede edénybe –
- 4005 3. Es onnan indult Szena Kherib hada.
Halmához, onnan Troja alá – megint
Mohacsi Hősek nyugodalmat
Verte fel. és *Katalonianak*
4. Erős halotjit Sceptruma bojgatá.
Es onnan indult *Trebia* partyira –

3980 k [széljegyzetben a versszak előtt, ceruzával] # / Kara mond / Hőseihez. / vissza hívni – / nem tudjak.
/ a' papok pedig / a vallas ereje 3987 k [átírás] <T>Usza 3988 k [átírás] <goljobist>goljot 3989 k [széljegyzet-
ben a sor előtt, ceruzával] # 3992 k [kihúzza, majd ugyanaz melléírva] <boríták>boríták [kihúzza, föléírva]
<Fellegeket.>a levegő 3995 k [átírás] (1) a' (2) <a'S (3) <S>Vas 3997 k (1) Széna (2) [beszúrás] Szénna (3) [átírás]
<Szénna>szét a' 4001 k [áthúzza, melléírva] <halmokot>sirokot, 4002 k [kiszúrva, föléírva] Ki<szorta>-
hányta 4004 k [átírás] <Se>Széna 4007 k [átírás] <ki>Katalonianak

- 4010 Nyitotta a' Nébó hegyetis
Es Oszimánd temetője szirtyét.
5. A rémek ismét szedtenek. és hozák
Erdely hegyeiből Szirteri ércz peniszt.
Es Nubianak héverébol
- 4015 Vipera vértkeverő fulankjat.
6. A' Prúth vizetől méregölő fűvet.
Kosarba rakván visszarepültének
Rem Lucziferhez Hekla bérczén
Es kirakák – 's kiki tisztogatta
- 4020 7. Osztan leszűrték Lerna nehez vizet
Es üs[t]be tévén zöld bűrök ágokat
Tört egy gonosz Rém, s szétkeverte –
Azzal az életelő elegyvényt –
8. Medea hajdon készite ily veszélyt –
Azolta mérges mive felejtve volt.
Most ujra kezdte a' gonosz rem –
Ember ölő. perelő – Egekkel –
- 4025 9. Izlandiának Hekla tüzetvető
Nagy Pokla – mindég lángjaiban jajong.
Es szirtjeit tűz hab feloldvan.
4030 Razza kőreseit. és hasítya –
10. Es Őszve sodrott Kénkövek oszloplit.
A napra füstöl – Fellegeket lehel –
Midön kigyúl dörgő haragja.
4035 'S Tórka tűzes gonoljakot öntki –
11. Katlanja óblén függé az üst erős
Aczél fogantjun – pokloki tűzőzön
Hevit alolrol – forni kezdett.
Nedve az őszve kevert halálnak –
- 4040 12. A gőz gomoljgott – 's égre emelkedék –
Sceptrummal a' Rém rendbe egyengeté
'S Egy hosszú gyík Kigyot teremte –
Nagy Fejet. és lobogo szakállat –
13. Határa ült. és féket adott kinyilt
4045 Szajába. egy más *rem* lobogo Kanotz[t]
Tartott felé, meg gyula a' test.
Homloka langza. serénye pezsgett.

4012 k [átírás] <szett.>szetenek. [betűbeszúrás] szedtenek. 4017 k [átírás] <'S>Kosarba 4025 k [átírás] <a>mér-
ges 4026 k [átírás] <kezdik>kezdé 4029 k [átírás] <Pokó>Pokla 4035 k [áthúzva, föléírva] <gonoljagot>go-
noljakot 4037 k [átírás] <S>Aczél 4041 k [áthúzva, föléírva] <agya>rendbe 4044 k [széljegyzetben a versszak
előtt, ceruzával] # beszéd a / Rémek közt / oly vagy mint egy / Királj s.t.

{81}

14. Es úszni kezdett Luczifer a ködön
'S a' görbe Kígyot sceptruma sujtola
4050 Uszott. 's megálván Bécs egében –
Razta serényeiről Lovának
15. A' mérget, és véstt – hulla az éktelen
Zapor szerént. és eltele nedvível
4055 Az ég kőrül <a szárnyas állat
A' Ligetekbe repült. 's kesergelt.
16. Az eb rivallott. 's ijedelem lepett
Egyszerre mindent. kezde kiutni az
Undok veszély> rend ember elholt.
Szédle az agy. 's dagadozva forgott.
- 4060 17. Ó szorta a véstt ejjelen. és napon.
Egy Nyolczadig – sorra halának el –
Mindennapon – Kűnn agyu dörgött
Ben szomorán lebegett az Inseg.
18. Rem Luczifer most ujra Karához ert.
4065 Es készteté, hogy kezdje az ostromot.
Kezdette – őlt, rontott. veszített.
'S A falakat dűhösön törtette.
19. Ki védte? sok jó Hős vesze el belől –
4070 Csak pap könyörgött. 's orvos adott reményt.
Az elszakadtnak Senki nem ment –
Hagyta barát szeretett barátját.
20. A Ferj kerüle Gyermekreit. 's szelid
Szép Hőlgyt – ajtok' ablakok. és szobák
4075 Bezaratának. 's lárma signál
Tilta az elreteszelt lakoktól –
21. Azomban a várt döngeti a' Török
Es rontja ejjel nappal az ágyugomb.
Muftit követvén a gonosz rem.
4080 Vitte az ostromolok csapatjít.
22. Kezébe Zaszlot hordva elől rohant
Es fel tevé a' falra. 's lebegteté –
Betört kaput. szetonta Bastyát.
4085 Utakon. és piaczon csatázott.
23. A' vég veszély jött. rettenetes vala –
Ez volt utolsó napja Poganynak ott.

4051 k [átírás] <az>Lovának **4054** k [áthúzás puha ceruzával] **4058** k [beszúrva a szó fölé] *rend* ember **4064** k [széljegyzetben a sor mögött, halvány ceruzával] # **4071** k [áthúzva, majd új sorban alatta] <Ajtaja bár>Hagyta barát szeretett barátját. **4075** k [átírás] Tilta <el>az **4081** [átírás] <fala>falra

Vegostrom – elvalasztja jó, roszt.
Végzeteket. 's pereket megosztja –

24. Ernszt Stahrember[g] most latta haláljelét
Nem rettegett bár, sajga erős keble.
4090 Fajlalta a' véaszt. és hazáját –
'S Rettenetes vala vég tanácsban
25. Felöltözé hős Kóntöseit. nehéz
Kardját szorítván, monda. nagy Istenem!
4095 Erted hazamért ontom e vért.
Vegy kebeledbe, mídön kiszollittz!
26. Kongott utolján a jelado Harang.
Dörgött kivulról a jelado mozsár –
Pergett az ércz. szagulda a' gomb.
Ház falak, és fedelek ropogtak –
- {82}
- 4100 27. Nemely ledönté haza gerezdjeit.
Es a' Pogányság terhe alá nyomult.
Keresztbe omlott Kő. gerenda
Utakon ősvenyeken. falakközt.
- 4105 28. Nemely leseben bástya 's Torony között
A puskaport meggyujtani kezüle
Felvetni honnyát a' Pogányra
'S Romja között vele eltemetni –
- 4110 29. A szent Atyáknak Kepeít. és arány
Edenyeket föld vermébe rejtgeték
Anyák' apák. hánnyok küszöbjét
Sirva hagyák. 's szomorán jajongtak.
- 4115 30. Az utakat sok sorra keresztesen
Ellanczolák – és vermetek ástanak.
Akasztni berontó gyílokfajt.
A levegőt dörögés. gomolygo
31. Füst. és Sikoltás fogta. nem erzeni
Nem halni, és nem látni, csak omlani –
Rem Luczifert merget csepegtet.
Musztafa Kofalakat borita –
- 4120 32. Ejj volt. sugá[r]zott ami tűzekben eg.
Jajongva jardolt. a'ki lehelle meg.
Es csendesen volt aki meghalt.
Hajdoni Bécs Kőveit nevetlen

- 4125 33. Nem ismeré most. regi lakófija –
Csak Stahrenberg volt még egyedül. 's hite
Mást, és magát bízattva véde –
Isteniben vala egy reménnye –

XXIII. Ének.

- 4130 1. Másodszor indult. Napkeletek felől
Isten bíránknak Kherubim angyala.
Kopját viselt jobjában égett.
Homloka. balja paist szorított.
- 4135 2. Es Serpenyö Fönt függé övedzeten –
Es uszva fenyves fellegeken repült.
Tavulra látá tüzzemével
Luczifer öt. Ködes ejczakában.
- 4140 3. 'S Gyorsan vezérlé ellene Gyík tűzét –
A' Kherubim lang fellege tornyain.
Felelmetlen Kopjára szegvén
Alva erős könyökét beszélni
- 4140 4. Így kezdé: Partos Rém megaláztatál.
Midőn az Isten menybeli trónjat.
Vivád de nem velvén fejedre.
Isten erősei meny kőveztek.
- 4145 5. Most ujra kelvén perleni mívelünk.
Emberrel embert vérbe temetni vágysz
Ős birtokit pestis had által
Nyugni nem engeded Istenednek.
- 4150 6. A Kherubimnak Luczifer így felel.
Fennyen parancslo Istened angyala!
Kevély Kővet, lám bátran éltek
Nem rebegő egetekben ülven –
- 4155 7. Miólta engem verve lehánytatak
Pokolra úzvén boldogok enreám
Mosoljgatok boldogtalanra
Istenetek rabigája nyomván.
- {83}
8. De Luczifernek lelke nemes kevély.
Es elveszesztett tronusa érzete
Bosszut visel míg vissza nyervén.
Csillagokat. 's egeket vezérlend

- 4160 9. Es Isteneddel kötve pokolra hány.
Es ó világot rontva teremtni kezd.
Ujjat, győnyorbet, jót kiesbet
Es egyedül viszi a Teremtést.
- 4165 10. Az angyal ekent szállala: Luczifer!
Tudjuk te vagynál bírni világokat.
De gyenge jobbod más hatalmasb
Dolyfeidet mosoljgva nézi
- 4170 11. De buszke mérgeged hogy ha riasztana.
Kemenyb bilincset hordva bokaidon
Pokol tűzében fuldokolnál
Es örök ejjeleken nem ártván.
- 4175 12. A szent Követnek Luczifer. így felel:
Ha ó világot rontani nem lehet.
Poganyt Keresztényt vesztek égyütt
Istenedet követőket ölven
13. Mert Istenidnek gyermeki mindenik
Majd uj Teremtés füstye emelkedik
Ujj templomokbol Luczifernek –
'S Nem tudatond neve Jehovának. –
- 4180 14. Bár Istenemnek Karja kegyelmezett.
Csekély szabadság! bárha kiszárnyalandsz.
Pestist hadat híntezni széljel.
Isteni Kéz fedí a' halandot.
- 4185 15. Csak gög. 's veszett szív halja sugalatid.
Ha Rényt becsúló Ferfiakat gyötörsz.
Nem gyötröd Isten tudta nélkül.
Es ha ki vágsz, mosolyogva halmeg.
- 4190 16. Jezus hitével hasztalanul perelsz –
Most szent szavammal tiltalak ártani.
Es buntetést mondok reád és
Akmetedet. kit elingereltél.
- 4195 17. Bunének érzett sulja alá vetem.
Eként felelt a Kopja lebegteto:
Terj vissza poklod rejtekébe
Monda tovább. 's tűze lángza arczán
18. De Luczifernek lelke haragba jön
Szot kezdé duló mérge szavát fogá.
És job kezében bardja lombos
Fustben emelkedé a Serényes

- 4200 19. Kigyo nyeregjén. és lesűvölte a'
 Felhök oromján állani joltudo
 Angyalra – ért a bárd, sugárzott
 A rezegő pais a setétben –
- 4205 20. A halhatatlant szive nemes tüze
 Megilleté. és a fenevad duhós
 Bántása készte szent szemermét
 'S Homlokait fedezé sebellen.
- 4210 21. Es bosszu állást. 's bajt kikerülni vart
 Míg hasztalan dul. 's csapkod erőtelen
 Bajtársa. és hogy nemtelennel.
 Szállani pár viadalra szégyenl.
- {84}
- 4215 22. A nemtelen nem sejtí nemes tüzét
 Sejtette míntégy felelem ingerét
 Kettős vad osztön gyujtya verét.
 'S Hurogato szavakat beszéle
23. Es Istenét. és Angyalit átkozá.
 Ekkor hevült fel lelke az eginek
 Es ekkoris jozan tanácsal
 Verte dúhét – 's tusakodva báná
- 4220 24. Hogy véresebekkel kell igazítíni pert.
 De la[n]gosítván czélja nagy érzete
 Emelte Kopjáját. 's kitörte
 A rohano kezíből sídáját.
- 4225 25. Es félre űzé egí tekintete
 De Luczífernek merge eszetveszít.
 Ujj tört ragadván, vert tanácstlan
 Mejje. 's vízont viadált gyakorlott
- 4230 26. Es vagdalá a szent fedező paist
 Es forgatá a' homlokon a sídát
 A szent magához csak hasonlo
 Sérelem, és viadalja közben
- 4235 27. Szellengve lepdelt, és leüté nehéz
 Kopjája lapját. és gyakorolt ütést
 Es ujra felvont Kopja Zengés
 Es ropogo sebezés. követte
28. Villámlas dorgott menykővezett csapott,
 Remülve szedelg *Luczífer* a ködön

- Hullatta verét sok sebeből
Es riadozva sikolt 's merengélt. –
- 4240 29. A Földre mergés csepjuket öntöze
Elhervadáznak fak füvek. és kővek
Olvadtak, a' méreg fenétől
Ő pokolig szaladott jajongva.
- 4245 30. Az Angyal a láng lombot eloszlatá
Es Luczifert a' poklokig üzte le
Ejszakfelé fordulva forgó
Job keze me[n]ykovezett utánna –
- 4250 31. Kürtől az Angyal visszajövet. 's szelek.
Jövenek a' föld oldalirol hamar –
Es elseparték a' veszéljes
Gőzeket, a' levegő[t] legottan
- 4255 32. Meg ujjíták – és ambra szagot hozott
Arabsz hegyekről Napkelet őrszele.
Behíntezé a' vár vidékét –
'S Illatozo Kődeket boríta –
- 4260 33. Az angyal a' nap Kertjeiből halált
Ellen valo fű magvakat égete.
Es Füstye a' mérget kiveszte –
Fellegeket hozza ujra kúrtye –
- 4260 34. Es beborított mindeneket körül
Es elveszett a' szem kihato szesze –
Nem látta a falt a' Pogánysag,
Nappali ej leve. 's vissza indult –
- 4265 35. Így tarta a mejj felleg egész napon –
Hijába vagyott Musztafa rontani –
Az Angyal ülven fellegekben –
Látta duhét. 's mosolyogva tartá –
- 4270 36. Ott üle ő. és fontya kezében ált.
Dordule a nagy Mindenható szava –
Mérjed halandok sorsát Angyal!
A dorigés Egeken zúhongott –
- {85}
37. Font Serpenyőt von mérni az angyalór.
Job szarnya délen balja meg ejszakon

4249 k [átírás] <.>oldalirol <->hamar 4255 k [áthúzás] <Illatozott>Illatozo 4259 k [széljegyzetben a sor előtt, ceruzával] # bőve[n] 4261 k [széljegyzetben a sor előtt, ceruzával] Ej nappal 4264 k [széljegyzetben a sor előtt, ceruzával] 13 – [aláhúzza ceruzával] egész napon – 4268 k [áthúzza, javítva a sor előtt, ceruzával] <ő. és>éjben [átírás] <kezet>kezében 4270 k [átírás] Mérjed <->halandok <Sors 's>Sorsát 4271 k [átírás] <dorokés>dorigés <zúhongon>zúhongott [A versszak után, az ív közepén egy teljes lap kivágva.]

- 4275 Fügött az ingó Fontnak, és az
Ejszaki Szárny nehezen lesüljedt –
38. 'S veszéljt jelentett Musztafa sergíre –
<Kőnyezve látá *Kherubim* a veszéljt.
Es szolla *Akmet!* mert bocsátál
Ostromolo sereget kevésen –
- 4280 39. Artatlanul elveszteni népeket –
Mert csak Kevéljség ősztone bírafel.
Es vissza élvén Istenidnek.
Szent Kegyivel. Feleid veszitní
- 4285 40. Vágyál. – Királjok: földi kis Istenek
Tanuljatok, hont Isteni Kez adott.
Tinektek embert boldogítni
Nem rabigara kötözni Nyomatat:
41. Egy Isten. egy vér. 's menyei hit vagyon.
Nem bizta Isten rátok erős szavát.
4290 Es végezesit végre hajtni –
Emberölő törők által eként –
42. Vállásra vallást késztet az ember orv –
Kedveskedik szent Isteninek megölt
Emberrel – ő bár tiltja a vért –
4295 'S Egy hitet. és szeretetjélét kér –
43. Igy szolla a bus angyal az ég köden.
'S szarnyákra kelvén Menybe repüle fel.
Alatt marasztván a halandok –
Sorsait, és egeken' vigyázva,
- 4300 44. A vár lakoját felelem. és remény
Készttette latván a fedező kodót.
Nem tudta honnan' vagy ki által
Sírva emelkedede a' Rakleta –
45. Jójjon seged, és védelem őr hamar –
4305 De Musztafának merge fogat csikort
Szamlálta Sergét. és sok izben
Űzte haszontalan a falakra –>
46. Perelj az Isten jobja erőjivel –
Erezni kezded hogy por erőtelen,
4310 Kevéljt tulajdon bűne ejt meg.
Földre verettet emel Kegyesség –

{86}

XXIV. Ének.

1. Nappal Kíráljné, égi szülötjei.
Ékelka a szép hajnalado Leany.
 Es Esztelány a csendes Estvék
 4315 Szüze korán kikelének ejjélt.
2. A rózsza ágybol 's menve siettenek
 A kertbe, mely túl Napkeleten ragyog.
 'S Mint Istenek Kellem lakásán
 Tél, tavasz. ősz, nyarak ör sorokként
- 4320 3. Felváltva egymást negy szegit őrizék
 Ejszakra a tél hohegyek. és jeges
 Erdők között font, téli Kunyhót.
 Itta borát. 's tűzénél regéle –
- 4325 4. Keletre pазsint halmain a tavasz.
 Szellőken uszván lenge, őlel. 's teremt.
 Delekre, Nyár. fűzé kalászit.
 Nyugoton ősz szede borgerezdet.
- 4330 5. Ékelka és szep huga virágokot
 Rózsát, íboljat szedtenek. és babért.
 Ekelka keblét megrakodva
 ÜIdele egy tulipánt bokorban.
- 4335 6. Mosolyga. zengett. 's fejkoszorut fona.
 Es fűzdele és illegeté fején.
 Itt lelte a Lányt Fényfi őccse
 'S Monda szelid szavan, és szeretve.
7. Ekelka. itten tám szeretődre vársz!
 Itt jární sejtvéń érte serenykedel.
 Hallotta a Lány. elszemérmlett.
 'S Monda szelid szavan, és szeretve –
- 4340 8. Testvérem égy szív. egy anya gyermeke!
 Nem várok itten senkire. e' virág
 Csokrot kőtőzvén hiv Legénynek.
 Egy öröm ősztönözött mosolygobb.
- 4345 9. Fejfényt sugárzván látni mahajnalon.
 Dicső halandok tette nagy Innepét.
 Dölfös Pogánnal hiv Keresztényt
 Vegviadalt bízokozva. vívni.
10. Felelte a' Délt 's nappalokothozó:
 Ekelka. enis megjelenek Delen.

- 4350 Tovább Mulatván mint különben
 Végdiadalmaikat megülem
11. De hol marad el kellemes Esztelány?
 A' harmaton a' bokrok. alatt, felett.
 Kereste hugát, nem találta.
- 4355 Futva virágairól virágra.
12. A bokrokon, és agyokan Esztelány
 Nem tudta csokrát mint csinosittsafel.
 Leült, kötöngélt, bonta, ujjat
 Vállogatott, szede és keresgélt.
- 4360 13. Faradva fürgelt. 's bonta egész napon.
 A munka a Lány[t] annyira bagyítá
 Hogy Mirtusz árnyekben lerogyván
 Szunyadozás lepi érzemenyit
14. Kesőre ebredt fel. sebesen letört.
 Egy Ág borostyánt. 's szárnyala langyokon
 Nyúgotra, meg szállott halomján
 'S Kése tovább ma, miként különben
- 4365
- {87}
15. 'S Igy várta Estvén a' lemenő napot.
 Ekelka hordván homlokon a' csokort
- 4370 Arany szekérjét felvezérlé
 Es keleten mosolyogva fénylett.
16. Hajnalla, a méjj felleg eloszlatak –
 És Bécs vidékét fény borította el –
 Egyszere Kahlenberg halomji.
- 4375 Fedve ragyogtanak Emberektől –

4364 k [áthúzva, melléírva] <futott.>letört. 4366 k [átírás] <Nyúgotra>Nyúgotra 4367 k [átírás] <[olvashatatlan betű]>miként 4375 k [átírás] <Fesve>Fedve [a versszak alatt sorkihagyás után az utolsó 4 versszak és szövegváltozatai sötét szépiával]

Elibe indult Musztafa. sergeit
Bizatva. 's vivé a' hegy alá hadát
(1) Azomban csendben lépve jött ki
(2) Azomban szemben lépve jött már
(1) Es leereszkede a'
(2) Es leereszkede Szóbieszki

(1) Egész hadával. 's őszvecsapott legott
(2) Lengyel hadával. 's őszvecsapott legott
Vivának, a' harcز rettenetes vala
(1) Dörgének a' csók. és vas álgyuk
(2) Dörgének a' csók. a' vas álgyuk
Es ropogott az aczél. 's világot

De Szóbieszki őszvetőre kemény
Hadával a' vért szomjúhozó pogányt
Es üzte gyorsan a' mezöken. –
Kéve gyanánt omol a' Törökség

Es megnyitá a' vár zárt kapuit, 's öröm
(1) Kiáltva mentbé a' falakon. – midön
(2) Kiáltva mentbé a' falakon. 's midön
(1) Estvély derengett –
(2) Estvély derengett már körülbé. –
(1) 'S Gyözelem koszorúzta tettét.
(2) 'S mennyei dics koszorúzta harcát.

Jegyzetek

{előzéklap}

Kara vezérei

1. Mehemet.
 2. Istam.
 3. Achmet.
- 5 Bég Rohaman.

10 A Vienniászt, mely csak ez eredeti kézirati példányban van meg 1882-ben az irod. tört. Figyelőben ismertette Jakab Elek 267–269 lapokon. Ugyancsak ebből közölve va[n] a XIV^{ik} ének a Hebe-ben 1824 Rege, Bécs ostroma' idejéből (A. R. Szekely Sándor) 57–64 lap, még pedig több szóváltoztatással.

15 A Székely S. életrajzát s más munkásságát ismertette Jakab Elek a Figyelőben két közleményben.

Kolozsv. 1886. oct. 25

Boros Gy

{1}

Második Resz

Enek.

S' kongott azomban' ajelado harang.
Istvánon, ejfel volt szomorán fülelt
Ra a' vitéz. 's bátran halálra
Szánva magát viadalra készült.

- 5 1. Ulem a neve napja
2. A Mohács,
- 1. nem veszi roszt neven
- 2. ezt is lehet nevez...
- 10 3. A Nep elveszti kedvét. ha nem talalja megvenni. és ha ell.
I. Osrtom jöhet –
4. Éhségis van. ne gondold
hogya az ember fa [...]be
5. es tovabba vezér
- 15 vagyok – sokra kell gond.

1 k [nagyon halvány szépia] 6 B. Gy. [fekete tinta]

Második rész k [az alapszöveg tintája, kihalványítva; ezzel egysorban, széljegyzetben az ív-szám alatt, azonosítatlan kézirás, fekete tintával]: Összesen 1–91 lev. / 1896. 10/I. [...] [bizonytalan olvasat, könyvtári jelzet?] **Ének** k [az alapszöveg tintája] 5 k [kemény ceruza; Kara Musztafa és Ibrahim párbeszédének vázlata a XVI. Énekből, 67. f.] 11 Osrtom [sic!] 13 k [...]be [olvashatatlan betűk]

mert nem tölled ker
Ibrahi[m] enged –

{2^v}

- 20 <1. a bombi hajnal előtt
mint a Darvak
2. Halal csendesség
2. Kara 's az ifjú
3. A Harom vezer,
hasonlítások.
6. Feljon a nap –
25 7. O Szűz!
9. legelebb nyugoton,
a Hordo
10. Haramb Ejszakon.
10. Orizi a szent Istvánt.
30 11. Ibrahim meg csak ágyukat
de jön Kara és
3 helyt Illmat vettet.

Kara vas szekben →

{3^v}

Jegyzések

1. a' a' kihuzásokis ide tartoznak.
2. a' Legvégső Ének nincs készen,
mely Szobieszki és
Kara harczát foglalja
magában. és Bécs Fel
szabadulását. 's a Tö
rökök megverettetését,

{87^v–88^r}

Skizz egy Eposzhoz.

/: a mohácsi veszedelem rövidben :/

- II. Enekből. I. Nyári estvén lelkek jelenési Lüon
és Arza. a fellegeken.
5 a Hunnosok felkelnek.
III. E II. a' Haza történetei abrazolatokban
Lüon jövendőket mond. –
Arpad leszáll a magyarokhoz
a' Rákos mezőn. – feddi.
10 IV. E. III. Vezerék. – pogány története
Anna e. a Király Dajkajanak
alma – Királj bucsuzása a'
Királjnetöl – paripaja

18 k [ceruza; nem folyamatos a sorszámozás]

Jegyzések k [ceruza] 1. a' a' [Sic!]

1 k [sötét szépia]

- VII. E. Gyakorlás. hadi tancz ének.
- 15 VIII. E. V. pásztorok szigete. –
 VI. Bátori vissza jön, rettegés – viadal
 Mahumed felkölti a lelkeket.
 lelkek harcza. – a fellelgeben.
 veszedelem, zápor. futás
- 20 Lüon a fellelgeben. marad.
1. Lelkek jelenesi. Lüon Hunnusok
 2. Haza történetei ábrázolatokban
 4. Pásztorok szigete. Hadi táncz.
Vizek gyűlése.
- 25 5. Elojáró viadalok. Mahumad. veszélj.
1. Lelkek jelenesi.
 2. Haza történeti
 3. páztorok szigete, Ister gyűlése. – Kirájljné –
 4. Mohacsra érkeznek, hadi táncz. Énekek.
- 30 5. Mahumed. apró viadal, veszélj
 Iszter kuszködése a' habokban.
 a Török áll. zápor –

{88^v}Nb. 1826.

- 35 Nékem bizonyos járovány betegségem szokott
 lenni, mely ebből áll, hogy a' gyomrom
 vagy meg hülvén, vagy étel által szél okoz.
 tatván gyomromban, ebből feszülése. és
 Kolika forma unalmat okozó betegség követ
 kezik. az ilyen időben, legkönnyebben hajlan
 40 do vagyok a' szomorúságra. érzékeny. és méjj
 gondolkozas[r]a. 's kedvellem a' Melankolviaást
 mindazáltal az idő. és a' betegség oszlása
 könnyiteni szokott rajtam, Ezt azért jegy.
 zem ide. hogy az ilyen állapotokban'
 45 könyebben Curalhassam betegségemet.
 most külömbenis a' Himlö elgyengített.
 23^a Maj. 1826. Székely Sándor.

{91^v}

- Itt egy-vagy két levél
 kiszakasztva.
- 50 [...]

14 k [áthúzva sötét szépiával] <IV.> Gyakorlás. 22 k [a következő sor áthúzva sötét szépiával] <3. Indulás. Dajka álma. Királj. és Királj.> 26 k [a sor fölött kihelványítva] <Királji Vadászat →> 28 k [áthúzva sötét szépiával] gyűlése. – <Királjn> Királjné – 30 k [áthúzva sötét szépiával] 5. <apró> Mahumed. 48 [az {1'}-n szereplő azonosítatlan kézírás, fekete tinta]

A Viennász eredeti kézírata itt
 egybekötve áll összesen:
 kilenczvenegy levélből st.
 1896. 10/I.

55 K[...]

{hátsó kötéstábla}

Si nihil Attuleris ibis Homere Foras
 Quid meditat Domine super. et er
 Miecenas at-avis edite Regibus. –
 Jutaret negvos ni faci luigva Deos
 60 si leges leges, reges reges.
 omnia si perdas famem servare Memento,
 ó mely sokan vannak. Apád is megeheti.
 Jö fel Apám. –
 vellifriatis oves, vellera fertis oves
 65 zengeni Kedvem eredt – Adj Isten erre segítő kezét
 O Curas hominu O' Quantum est in rebus inane!
 chanui peritirus Orestem
 Tristis Oresta tuæ
 Det Deus cui vult. cui
 70 Nemo perfectus in arte
 Qalibet in multís errat et ipse Pláto.
 Diores Pláto, pauper plato sumus Aristoteles
 Ceciderunt in profundum. maris Fundum
 si mihi difficulty, – rá ne felelj inkább terj.
 75 Zahunt que. szikrás machine larímas.
 Gaudia non remanent sed Fugitiva mea
 Fabula Fies., arboribus que comæ.
 Gatia cum Nyirfis. genimus que servituby aindet.
 Brevis esse laboro – sesquipédalia verba.
 80 Dacus et æthiops, faeta qued vulpes
 szudavit et alsit.
 Límbus pérom. Filia sub tilia

Tárgyi magyarázatok

Az Eposznak Foglalatja

- 2 **Kara Musztafa** – Kara Musztafa (Merzifon, 1634/35 – Nándorfehérvár, 1683. december 25.), teljes neve Merzifonlu Kara Musztafa pasa, oszmán-török nagyvezír.
- 9 **Stahremberg** – Heinrich Ernst Rüdiger von Starhemberg gróf (Graz, 1638. január 12. – Vösendorf, Alsó-Ausztria, 1701. január 4.), osztrák főnemes, császári tábornok. 1680-tól Bécs városparancsnoka, az 1683-as török ostrom idején a főváros védőinek parancsnoka.
- 12 **Lotharingus** – V. Károly Lipót lotaringiai herceg (Bécs, 1643. április 3. – Wels, 1690. április 18.), 1675-től Lotaringia címzetes hercege, császári-királyi tábornagy, a törökellenes Szent Liga hadvezére.
- 49 **29. Augus.** – Az 1526-os mohácsi csata dátuma.
- 49–50 **Kara tanácsot tart, és elvégeztetik 29. Augus. / a vég ostromra. mint Szerencse napja** – értsd: Kara tanácsot tart, a vég ostromra. És elvégeztetik 29. Augus. mint Szerencse napja.
- 52 **Ibrahim** – „a konstantinápolyi államtanácsban *Kara Musztafa* nagyvezírsége alatt már a harczi-as párt kerekedett felül. Ez események következtében a Porta paran-csára *Ibrahim* pasa, budai kormányzó, Thökölyvel szövetkezve, már 1682-ben megkezdte Magyarországon a hadjáratot, mely mintegy előjátéka volt a következő évi nagy háborúnak.” (KARÁCSON Imre, *A török sereg átvonulása Magyarországon 1683-ban = Hadtörténelmi Közlemények*, IX, szerk. RÓNAI HORVÁTH Jenő, Bp., MTA, 1896, 327.)

Irtam 1821

- 2 **Gloriett** – itt a bécsi schönbrunni kastély kertjében álló 1775-ben építtetett Gloriette épületről van szó. A benne található éttermet a Monarchia korának végéig használták.
- 3 **Odat** – értsd: ódát
- 10 **Graben** – „Der Graben ist der lebhafteste Platz von Wien, und zählt stets eine Menge von Spaziergängern; es find hier viele aufläden mit ihren reizenden Auslagen von den neuesten und schönsten Galanterie- und Putz waaren. Auch find daselbst in den Sommermonaten, von Nachmittag bis spät in die Nacht, zwei so genannte Limonade-Hütten, die alle Gattungen feinere Erfrischung gen darbieten, eröffnet.” (Johann PEZZL, *Beschreibung von Wien*, Wien, von Mayer und Compagnie, 1841, 37.)
- 12–14 **Augustiner, Bürg, Mölker, Stubenthor bástyák** – „Die Bastei umgibt die ganze Stadt, und dient nun, seit der Zerstörung der Außenseiten durch die Franzosen, wie schon oben bemerkt worden, nur als angenehmer Spaziergang, indem sie mit Bäumen besetzt und mit Ruheplätzen versehen ist. Mäßigen Schrittes kann man sie in einer Stunde umwandeln. Nachden verschiedenen Bezirken der Stadt, die sie berührt, hat sie auch den Namen, als: Burg-Bastei, Augustiner-Bastei, Löwel-, Melker-, Schotten-, Elend-, neue Thor-, Biber-, Laurenzer-, Stubenthor-, Wafferkunst- und Kärnthnerthor-Bastei. Am besuchtesten ist jener Theil derselben, der vom rothen Thurme über die Stubenthor-Bastei nach der Burg-Bastei führt. (Uo., 93.)
- 15–17 **Kohlmarkt** – „Die volkreichsten und beliebtesten Plätze und Gaffen in der Stadt sind: der Kohlmarkt, der Graben, der Hof, der hohe Markt, die Herren gaffe, die Kärnthnerstraße, der Stephans-Platz, die Rothenurmstraße, der Stock im Eisen Platz.” (Uo., 40.)
Kohl Markt Nro. 1151. – pontos elhelyezkedését lásd: *Plan von Wien und dessen Vorstädten*, von Artaria und Compagnie, Wien, 1839, <https://pictures.abebooks.com/inventory/30666286881.jpg>.
- 18 **Kaszten** – pohárszék (lásd *Magyar Néprajzi Lexikon*, főszerk. ORTUTAY Gyula, Bp., Akadémiai, <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-neprajzi-lexikon-71DCC/>)

Vienniasz

2 **mejj** – értsd: mély

13 **ambrat** – értsd: ámbrát, ámbraillatot

28 **Szóbieszky** – III. Sobieski János (1629–1696): Lengyelország királya 1674–1696.

54 **Kalangya** – gabonarakás, „[a]ratáskor kérékbe kötött, s a földön összerakott gabona. [...] *Kalangnyakban fekiütt még a gabona.* (Kisf. Sánd.)” (CZUCZOR Gergely, FOGARASI János, *A magyar nyelv szótára*, I–IV, Pest, Emich Gusztáv, 1862–1874, III, 337.)

Székelynél ugyanezen szóhasználatot lásd a *Mohácsban*: „keresztbe kalangyált / ért gabonát” ([Aranyas] Rákosi Székely Sándor, *Mohács, Koszorú, Szépliteraturai Ajándék a Tudományos Gyűjteményhez*, 1828/VIII., 45.), „gazdag termékeny búza kalással, / Sűrű kalangyákkal” (*Uo.*, 50.) [kiemelések tőlem – B. P. A.].

101 **a' nép feje elmene** – A Bécshez közeledő, és a császári csapatokat szétverő török sereg hírére Bécsben „az udvari kormányköröket óriási rémület fogta el, amelynek hatása alatt a császár [I. Lipót] gróf Leslie tábornagyot futár útján utasította, hogy Győr és Komárom helyőrségeit megerősítse, a csapatok fennmaradó részét pedig gróf Starhemberg parancsnoksága alatt erőtetett menetekben a veszélyeztetett főváros segítségére küldje, honnan a császár az udvarral már [július] 7-én este menekülésszerűen Linzbe, majd Passauba távozott.

Azonban a petronelli ütközet és a császári csapatok fejetlen visszavonulásának híre nemcsak az udvarnál, hanem a lakosságnál is fejetlen rémületet keltett, melyből július 7-ike folyamán mintegy 60.000 ember futott szét, illetve menekült el.” (BÁNLAKY József, *A magyar nemzet hadtörténelme: 17. Magyarország felszabadítása a török uralom alól (1683–1699)*, Arcanum, 2001, <http://mek.oszk.hu/09400/09477/html/index.html>.)

Székely javításai is erre utalnak, miszerint Kara Musztafa nem kötheti láncra Ausztria császárárt, csak a várnagyot: „E láncra <Császár>ját kötendem / Népeit elrabolom soronként” k [átírás, szépiával] <Császárját>Várnagját [III. Ének].

103 **sívások** – Székelynél ugyanezen szóhasználatot lásd: „Zűg a' mély erdő. a tölgyek súdári sívnak,” (*A Székelyek Erdélyben*, kiadta HEINRICH Gusztáv = *Régi Magyar Könyvtár*, I, szerk. HEINRICH Gusztáv, Bp., Franklin-Társulat, 1897, 103.); „És sívó paripák hordják a' büszke leventát” (AR[ANYAS]. RÁKOSI SZÉKELY Sándor, *Hattyu-eposz Húnyadiról, Áglája*, III. kötet, kiadta KELEMEN János, Kolozsvár, 1830, 74.), „Zűgott menny és föld, dördülő álgyui hangtól; / 'S a' ropogó tábor sívástól.” (*Uo.*, 90.) [kiemelések tőlem – B. P. A.].

117 **ventis** – értsd: vént is

213 **Kottlinczky Moritz Fő ezerejében. / Kemény inas test Szlezia gyermeke. / Huszszáz gyalogsagnak parancsol.** – „1. Ihrer Excell. deß Herzn Statt-Obristen Herzn Ernst Rutgers Graffen von Stahrenbergs Regiment unter Commando deß Obrist-Lieutenant Herzn Georg Moritzen Kotlinsky Freyherzn von der Jeltsch.” (Johann Petern von VÄLCKERN, , *Wienn von Türken belägert, von Christen entsetzt*, Lintz, bey Johann Rädlmayr, 1684, 18.)

216 **'Senk ezeret vezetett. 's Szukhéis** – „2. Daß halb Kaysersteinische Regiment unter Commando dessen Obrist-Lieutenants Herzn Wolff Henrichen von Schenck.” (*Uo.*)

„4. Das Souschische Regiment, unter Commando def gegenwärtig gewesenenen Herzn Obristen Caroli Ludovici Grafen von Souches selbst.” (*Uo.*)

221–224 **Grof Serfenberg egy tisztes öreg vitéz. / Saját legényit mind neven ismeré. / Es csendesen ment Kardkívonva / Két ezer ósz katonaji frontján** – „5. Das Scherffenbergische Regiment, unter Commando deß gegenwärtig gewesenenen Herun Obristen Friderich Sigmunden Graffens von Scherffenberg selbst.” (*Uo.*)

225 **Bekk Hadnagy ismét két ezeret vezérl** – „6. Das Beckische Regiment, unter Commando deß gegenwärtigen gewesenenen Obristen Herzn Melchior Leopold Freyherzn von Beck selbst.” (*Uo.*)

226–227 **Kétszázal annyit barna tömötteket / Spanyolfi Kopjás Arjezaga** – „7. Siben Compagnien von Ihrer Durchl. Herzn Ludwig Anthons Pfaltzgrafens zu Newburg Regiment, unter Commando dessen Obrist-Leutenantens Herzn Barons Ariezaga.” (*Uo.*, 18–19.)

228 **Két ezeret hozza Leszli Hadnagy** – „3. Das Manßfeldische Regiment, unter Commando dessen Obrist-Lieutenants Herzn Alexandri Graffen von Leßlie, obgedachten Herzn General Feld-Zeugmeisters Graffens von Leßlie Bruders.” (*Uo.*, 18.)

- 229 **Nyomban követték. Heiszter ezerjei** – „8. Daß halbe Heisterische Regiment, unter Commando dessen gegenwärtigen gewesten Obristens Herzn Sibert Freyherzn von Heister selbst.” (Uo., 19.)
- 230 **Ezer vitézit vitébe Ferdinánd / Herczegje halmos Vürtembergnek** – „9. Daß halbe Württembergische Regiment, unter Commando dessen gegenwärtig gewesten Obristen Ihrer Durchl. Herzn Ferdinandt Carl Hertzogs zu Württemberg selbst.” (Uo.)
- 235 **Hatszázat Ulrik régi Hadnagy** – „Die Lieutenant [...] Hr. Johann Ulrich Jeger von Heisenberg” (Uo., 26.)
- 236 **'S Annyi lovag Dűpinyi vezérrel** – „11. Das Dupignische Regiment Dragoner, unter Commando dessen Obristen Baron de Dupigny selbst.” (Uo., 19.)
- 241–242 **Ezer felett két száz szeres őrizet. / A' várban. a' kik rendre cseréltenek** – „12. Die ordinari Statt-Guarde in drey Compagnien ad 12000. Mann starck, bestehend.” [a forrásban nem 1200!] (Uo.)
- 249 **Libenberg Hadnagy** – „der Burgermeister Herr Johann Andree von Liebenberg” (Uo., 29.)
- 254 **A gyors Tanulok Vétiz vala Hadnagyok** – „Was nun aber die Löbl. Universität auch bey diesem allgemeinem Wesen praestiret habe, das melden wir ehrenthalben zu letzt: Nemblich Sie hat auß denen Studenten, Buchtruckern, Buchführern, und Buchbindern auch anderen unter fie gehörenden Leuthen drey Compagnien formirt, deren jede 236. Köpff, alle drey zusammen aber Siebenhundert Mann gezehlet. Denen ift als Obrist Leutenast und Commendant von Ihrer Excell. deß Herrn Generalen wegen, dero Tochter-Mann Herr Ferdinandt Carl Freyherr von Wels vorgestellet worden, als Obrist Wachtmeister aber Herr Paulus de Sorbait.” (Uo., 26.)
- 263 **Grof Stahremberg, testvére a' vár / Örjinek izmos. erős. serény Hös** – Guido Wald (Guidobald) Rüdiger Graf von Starhemberg (Graz, 1657. november 11. – Bécs, 1737. március 7.) császári tábornagy, Ernst Rüdiger von Starhemberg tábornagy unokaöccse.
„deß Stahrenbergischen Regiments Herrn Guido Graffen von Stahrnberg” (Uo., 29.)
- 265 **Obizzi arczán Hymeni tűz ragyog** – „Dann Herz Ferdinand Marchese de gl' Obizi Röm. Kayserl. Majestät Obrister, .ic. als Statt-Guardie Obrister-Wachtmeister. Welche alle drey ich deßwegen allhier nacheinander benenne, weilen sie der Statt-Guarde beständig vorstehen, vud anhero essentialiter gehören.” (Uo., 19.)
- 270 **Szerinyi Grof a' nagy Magyarok faja** – „Nach disen kombt der General-Wachtmeister, Herz Johann Graff Sereni, dessen Regiment zu Zathmar in Oher-Ungarn liget, er aber umb seiner Gesundheit abzuwarten (weil er in Ober-Ungarn immer mit dem Fieber geplaget ware) ware kurtz vorhero mit Ihrer Kayserl. Majest. Allergnädigster Erlaubnuß anhero kommen, und ward in dise Belägerung dergestalt mit eingeflochten, daß er nun die Dienste mit dem Herzn General-Wachtmeister Graffen von Daun, Tag und Nacht alternirte.” (Uo., 19–20.)
- 281 **Láttam lovaglo Dauntis az útakon** – „Negst dero Person, Herz Wilhelm Johann Anton Graff von Daun, General Wachtmeister und Obrister über ein Regiment zu Fuß, als Statt-Guarde Obrist-Leutenant.” (Uo., 19.)
- 282 **Láttam Kolonicst. hív kegyes örpapot** – „Ungarischen Cammer-Praesidentens Herrn Leopold Graffens von Colonitsch” (Uo., 33.)
- 283 **Es Pécsi Grofot Hunn hazából** – „Herz Hanß Carl Graff von Fünffkirchen, des Landt-Viertels under Wiener-Wald, woher alles übel vor dißmahl ist gekommen, bestelter Commisarius.” (Uo., 21.)
- 284 **Es Salaburg Kroaták vezéret** – „Herz Gottfrid Graf von Sallaburg, deß Graff Kerischen Croaten Regiments Obrist-Leutenant, welcher vom Glidwehe im Feld ärgerlich erkrankter sich kurtz vor der Belägerung anhero, umb curirt zu werden, hat tragen und einsperren lassen, er hat aber kaunt die Gefundheit ein wenig wider erlanget, so liesse er sich alsobald auf denen Pasteyen sambt dem Herrn Graffen von Fünffkirchen und anderen beständig sehen, thäte die Stuck selbst denen Constablern richten, und auff den Feind loßbrennen, und endlich hat er Ihrer Excell. dem Herrn Generalen sich anerbotten, alles, was in der Statt zu Pferdts sich rüsten kan, under eine Compagnia zusammen zurichten, umb damit vor und vor auff den Feind außzufallen, und demselben dardurch Abbruch zu thun: So Ihre Excell. ihnen gefallen liessen.” (Uo.)
- 285–286 **Nyolczvan vadással jött oda Friderik / Kilmansetik. és Cseh nemzeti Czetteritz** – „Herz Henrich Gottfrid Freyherz von Kielmannsegg, Ihrer Majest. Landts-Unter-Jägermeister,

welcher eine Parthey Jäger von ungefehr 80. biß 90. Mann in die Statt gesamblet, mit denen er die erste drey Täg der Belägerung Tag und Nacht auff der Burg-Pasten gestanden, und dem Feind, welcher in seinen Approschen starck arbeitete, grossen Schaden mit scharpffen schiessen zugefügt hat. Wie dann vile Leuthe gesehen, daß er auff einen Türcken, mit einem Tulbant auffm Kopf stattlich beklydet, welcher wie wir hernacher erfahren ein Ingenier gewesen, da derselb auß denen Lauff-Gräben hinauff auff die Ebne sprunge, und dorten mit eim Stock in der Hand, mit der andern aber trutziger Weiß die Mustache seines Barts kneblend hin und her spatziren gienge, auff vierthab hundert Schritt mit einer gezogenen Büchsen ziehlete, und denselben Knall und Fall todtschusse: dabey auch alsobald noch einen, der disem zu helffen auß denen Lauffgräben hinzusprunge, auff gleiche Weiß niderbüchste, und die andere dahin nöthigte diese beyde Todte biß in die finstere Nacht also ligen lassen." (Uo., 21–22.)

„Herr Ernst Sigismund von Zettwitz, eine Schlesische alten Ritterstandts Person, welcher, umb willen er auch mit einem rechtlichen Proceß allhie bey der Böheimbischen Hoff-Cantzley verfangen- und deß Außspruchs gewärtig war, in diese grausambe Belägerung gegen seinen willen mit eingeflochten worden, und bereit gewesen, als ein alter Kayserl. vorher gewesener Soldat das seinig in omnem Eventum mit vor das gemeine Wolwesen bey aller sich etwo ereignenden Begehheiten heyzupflichten und zu erweisen." (Uo., 22.)

287 **Grof Fignankurt. a' Szajna mellöl** – „Der alte Graff Vignancourt, welcher zwar vor Zeiten zu Crembs, Cornewburg und in Mähren in Ihrer Kayserl. Majestät Kriegs-Diensten viel verrichtet hat, nachgehends aber Anno 1656. als Königl. Frantzös. Gesandter zu denen Reinischen Chur- und Fürsten, und von dannen gar zu Ihrer Kayferl. Maj Ferdinando dem dritten, glorwürdigsten Angedenckens, geschicket worden, liesse sich auch (aber ohne einige employ) auff denen Bollwercken offft sehen." (Uo.)

289–290 **Velencez bátor gyermeke. vedni mént. / Derek Kolaltó.** – „Herr Matthaues Colalto Graff von St. Michael, so vor diesem unter Ihrer Königl. Mai. in Pohlen, nachgehends unter Ihrer Kayser. Mai. Obrister über ein Regiment Crooten gewesen, letztlich aber nebst anderen reformiret worden; Sonst ein Venetianer von Geburt, welcher, weil er nun von Kayserl. Diensten vacirend- und seiner Negotien und Angelegenheiten halber allhier ware, sich in die Statt hat einsperen, und immittelst bey Ihrer Excell. dem Herrn Generaln von Stahrenberg auff den Pasteyen fleissig sehen lassen, umb allem Winck, den er von Ihrer Excell. empfangen mögte, gehorsambste und willigste Vollziehung zu leisten: Massen er dann auch von denen auß Mörseren herein geworffenen Steinen einen harten Schaden bekommen, an welchem er etliche Wochen Bethlägerig gewesen." (Uo.)

290–291 **'s egy öreg ösz vezér. / Kornéli Kis test, ám nagy elmés** – „Herr Cornelius von Rumblingen, ein alter zwey und sechtziger podagrischer: und in militarbus von Jugent auff exercirt: und wolerfahrner Mann, welcher mit seinem guten Rath und That Ihrer Excell. (So auff Ihrer Durchl. deß Hertzogen von Lothringen Recommendation, und von wegen deß Manns guter Manier zu leben, ein gutes Vertrauen zu ihm trugen) manchesmal einen guten Vorschlag, der nicht ausser Acht zu lassen ware, entdeckete: massen er dann vorher anno 1663. in Neuhäußl, und anno 1664. in Zrinwar, als diese beyde Oerter in der Türcken Gewalt geriethen, gegenwärtig gewesen." (Uo., 23.)

302 **Itt szegyenült meg nagy Szolimán feje** – Szulejmán sikertelen bécsi ostromáról (1529) lásd: BÁNLAKY József, *A magyar nemzet hadtörténelme: 13. Ferdinánd és Szapolyay János ellenkirályok küzdelme. Az ezt követő nehéz idők. A török hódítások korszaka Szulejmán haláláig (1526–1566)*, Arcanum, 2001, <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Banlaky-banlaky-jozsef-a-magyar-nemzet-hadtortenele-2/13-ferdinand-es-szapolyay-janos-ellenkiralyok-kuzdelme-az-ezt-koveto-nehez-idok-a-torok-hoditasok-korszaka-szulejman-halalag-1526-1566-2543/ii-torok-haboruk-buda-elesteig-es-az-ellenkiralyok-tovabbi-kuzdelmei-janos-kiraly-halalag-1529-1540-25CE/a-szulejman-1529-evi-hadjarata-becs-sikertelen-ostroma-25CF/>.

312 **Hurogat** – „Valakit nyers, kemény, durva, [...] hangon hallgatásra nógat, pirongat, lelármáz, elkerget, megdorgál stb." (CZUCZOR, FOGARASI *i. m.*, II, 1848.)

358 **Kantakuzenről és az általa állított keresztéről** – lásd lejjebb a 628–629. számú tárgyi jegyzetet.

425 **Szultánom** – IV. Mohammed szultán (Isztambul, 1642. január 2. – Drinápoly, 1693. január 6.), oszmán szultán 1648-tól 1687-ig.

- 480 **Sceptrum** – sceptrum (gr.-lt.), királyi pálca, a(z uralkodói) hatalom jelvénye.
- 500 **Várakozás lepi a jövendőt** – Székelynél ugyanezen szóhasználatot lásd: „Szunyadozas lepi érzemenyit” (*Vienniasz*, XXIV. Ének); „nehéz álom lepi érzetit ottan” (*Hattyu-eposz Húnyadiról*, i. m., 91.) [kiemelések tőlem – B. P. A.]
- 507 **sida** – értsd: dzsida
- 549–550 **A Fő Vezérrel ment hatezer gyalog. / Jáncsár. hadakban' állani joltudó** – „LISTA. Derjenigen Bassen und Völcker / welche in der Musterung / so vor den Augen deß Ehrwürdigen Groß-Veziers in der Belägerung vor Wien gehalten worden, den 18. Tag deßedlen Monats Ramesan (dießist der siebente Tag Septembris auffunsere Christen Weise zu rechnen) im Jahr 1683. sich auff dem Fuß gefunden haben.
Erstlich: Der Ehrwürdige Groß Vezier Kara Mustafa Bassa mit seinen Janitscharen und Hoffstatt an Manuschaftt noch – 6000.” (VÄLCKER, i. m., 80.)
- 553 **Mezopotámból jött Kara Mehmet** – „2. Kara Mehmet Vezier Bassa von Mesopotamien – 5000. NB. Kara ist auf Türckisch so viel gesagt als Schwarz. Vezieren werden beyden Türcken genent / welche nebenst ihren militarischen Chargen auch zugleich Geheimbe Rhäte deß Sultans seynd.” (*Uo.*)
- 556 **Fegyvereket, <Kalapot>. vidéket** – Székely Özvegy Nagy Mihálynénak címzett levelében festi a számára szokatlan és Kolozsvárhoz képest újdonságnak ható bécsi tömeget. A főbb pontok közé tartozik a viselet, ahol szintén kiemeli a kalapot: „Az én öltözetem egy német magas kalap – fekete selyem lájbi, fehér nyakravaló, melynek oly magosnak kell lenni, hogy az ember örökké az égbe nézni kéntelen, egy pántoffel, fekete pantallón, és egy olajszin Gehrock – mindamelletty úgy képzem magamat mint egy idegen sziget madarát mely bármi czifra Kaliczkában van, szirtos hazája felé fordul énekelni.” (HEINRICH, i. m., 77.)
- 557 **Khidir** – „3. Chydir / Bassa von Bosnia / welcher vorher der Regirenden Türckischen Sultanin Obrister Hoff-Meister gewesen. Dieser Commandirte in der Leopold-Stattischen Insul in capite / und hat unter sich – 6000.” (VÄLCKER, i. m., 80.)
- 558 **Husszejn Damaszkból három ezert vezet** – „5. Hussein, Bassa zu Damasco, wovon wir auch oben in dem Diario gemeldet hatte noch – 3000.” (*Uo.*)
- 559–560 **Hassán Temesvárról oláhot / Ráczokot, és Töröket. Magyarral** – „6. Hassan, Bassa zu Temiswar – 1000.” (*Uo.*)
- 561–562 **Szilisztriából Musztafa jött. ezer / Ötszáz lovaggal** – „7. Mustafa, Bassa von Silistria – 1500. NB. dieser ist von den unsrigen gefangen worden.” (*Uo.*)
- 562–564 **Kaurt <elegy. és> Pogányt. / Vezérle. bőv Magneziából / Égy ezert hozza Ogli talpon** – „8. Scheich ogli Achmet, Bassa von Magnesia – 1000. NB. Magnesia [Görögország, Thesszálián belüli regionális egység] ist eine Statt in Natolia, und wird von den Türchen Manisa genent.” (*Uo.*)
- 565 **Romilianak volt fia Hadnagya** – „9. Hogia ogli, daß ist eines Praeceptors Sohn, Beglerbeg über Romelia oder Sophia – 600. NB. Beglerbegen werden diejenige genant / welche in ihren Provinzien noch andere Begen oder Fürsten zu commandirn haben.” (*Uo.*, 81.)
- 567 **Bekir Aleppoból ezerrel** – „10. Bechir, Bassa von Aleppo [Aleppó, Szíria] – 1000. NB. Dieser ist von den unsrigen gefangen worden.” (*Uo.*)
- 568–569 **Es ezerek vezetője Akmet / Natoliából** – „11. Achmet, Bassa von Natolia – 1000.” (*Uo.*)
- 569–570 **Harmiti Hassa. Bég / Ötszázat** – „14. Hassa, Bassa von Harmyt – 500.” (*Uo.*)
- 570–571 **Akmet Tyrai. Bég lovan / Hatszázat**, – „13. Achmet, Bassa von Tyra – 600.” (*Uo.*)
- 571–572 **Harmos Mentekheszti / Hös ötezert vezetett nyilakkal** – „12. Harmos, Bassa von Mentechesia – 500.” [a forrásban nem 5.000!] (*Uo.*)
- 573 **Halyl ezerjét hozta Szebasztiból** – „15. Halyl, Bassa von Sebasten – 1000.” (*Uo.*)
- 574–575 **Anczyra mellől jött Ali nagy Basa / Ötszázszal** – „16. Aly, Bassa von Ancyra – 500.” (*Uo.*)
- 575–576 **otszázat vezérle. / Tekkei Beg Ali jóbarátja** – „17. Aly, Bassa von Tecken – 500.” (*Uo.*)
- 577 **Akmet Marásból hozta lovanczait** – „18. Achmet, Bassa von Marasco – 1000.” (*Uo.*)
- 578–579 **Ezer gyaloggal jött Karamania / Basája Ferhat** – „19. Aly, Bassa von Caraman – 1000.” (*Uo.*)
- 579–580 **Erszekudból / Bosznia Képviselője Hamza** – „20. Mustaffa, Bassa von Ersecou – 500. NB. Dieser ist vor diesem als Gesandter von dem Vezier zu Ofen anhero nach Wienn geschickt

- gewesen und jetzt als dessen guter Freund sambt ihne von dem Groß-Vezier enthaubt wor den." (Uo.)
- 581 **Husszeyn Bolitzbol** – „21. Hussein, Bassa von Boliza dessen auch oben Meldung geschehen ist – 600." (Uo.)
- 582 **Emir Abánbol** – „22. Emir, Bassa von Adanensis – 500." (Uo.)
- 583–584 **Arszlan utánnak Kardkívonva / Ment Nikopoliszi szép sereggel** – „23. A[r]slan, Bassa von Nicopolia – 1000." (Uo.)
- 585 **Hassan vezérrel sok buzogány vívő** – „24. Hassan, Bassa von Nicka – 500." (Uo.)
- 586 **Omerrel égyütt sok sebes ijjasok** – Székely itt eltér a Válc kern forrástól, ahol Hassant „25. Aly, Bassa von Brussa – 300." (Uo.) követi.
- 587 **Hassannal ismet Khermi Béggel** – „26. Hassan, Bassa von Chermen – 300." (Uo.)
- 588 **urok** – értsd: hurok (CZUCZOR, FOGARASI *i. m.*, VI, 594.)
- 589 **Eger vizétől Jurisi Bé g lovast** – „27. Jurigi, Bassa von Erla – 600. NB. Diefen nenneten die Türcken mit einem Spitz oder Zunahmen Chiör, das ist, Einäugiger, weil er nur ein Aug hatte, und ist den 15. Juli in dem Scharmützel, so der Herr General Schultz bey denen Brucken mit ihnen gehalten, todt geblieben." (VÄLC KERN, *i. m.*, 81.)
- 590 **Omer Karaksár Hadnagya egyezer / Gyaloggal** – „28. Omer, Bassa von Karahysar – 1000." (Uo.)
- 591–592 **Osman Khinta-vár bol. / Égyezeret. hoza** – „29. Osman Ogli, Bassa von Chiutai – 1000." (Uo.)
- 592–593 **Ibrahim Bé g / Várad vizétől vitt hat ezert gyalog** – „30. Ibrahim, Bassa von Waradein – 600." [a forrásban nem 6.000!] (Uo.)
- 594–595 **Osmán vezérlé Spáhijit. ő csapat / Lovag Nemesfit – büszke népet** – „32. Osman, General der Spahi oder Cavallerie – 12.000." (Uo., 82.)
- 596–597 **Hozta ti[z]en hatezer mereszlő / Jancsár gyalogjit Musztafa ő után** – „31. Mustaffa, Aga, oder General der Janitsern – 16000." (Uo., 81.)
- 598 **Jobbagy seregjét Billy vezérlé** – „33. Dilly, Aga der Lehenleuthen – 5000." (Uo., 82.) Lehenleuthe: „In the Eichstatt registers the *homines proprii* of about 1305 are called *Lehenleute* or vassals from 1365 and are described as *sesshaft*, that is, in occupation of or in residence upon their fiefs." (Benjamin ARNOLD, *German Bishops and their Military Retinues in the Medieval Empire*, German History 2, 7. sz., (1989), 182.)
- 599 **Vállalkozoknak 'Sejk vezére** – „34. N. Aga der Volontarien oder freywilligen – 5000." (VÄLC KERN, *i. m.*, 82.)
- 600 **Tob'si az Ágyusokak követte** – „35. Topschy Bassi, oder General-Zeugmeister – 1500." (Uo.)
- 601–602 **Az elelem fő örje Gebégi volt – / Es négy ezerrel lépedele jo lovan** – „36. Gobegy Bassi, oder General-Proviant-Meister – 4000." (Uo.)
- 603 **Harmincz ezert kuldött Kairó** – „37. Aegyptier – 3500." (Uo.)
- 604–605 **Munka tevők. szabadok temenlő / Osztálji zugtak Skábaladin körül** – „38. Besoldete Minir – Arbeiter – 5000." (Uo.)
- 606–608 **Harámb Tatar Khán Huszezerret vezet. – / Krimböl, Bucsakbol. és az Euxin / Partjairol fenevad Csoportot** – „40. Der Tartar Cham mit noch – 20000." (Uo.)
A krími tatár kán valójában Murád Giráj (1627–1696) volt. Erről bővebben lásd.: Henry Hoyle HOWORTH, Henry Hoyle, *History of the Mongols, from the 9th to the 19th Century, Part II, The so-called tartars of Russia and Central Asia, Division I*, Longmans, Green and Co., London, 1880, 562–63., HORVÁTH Lajos, *Krími tatár kán választás Magyarországon 1683-ban*, Együtt, 3(2014). „Murad Géraj khan"-ként lásd: KARÁCSON, *i. m.*
- 621–624 **Battyani Hős. és Szépvizeki vezér. / A lángos Ifju Zágoni. 's Drazkovics. / Együtt vezérlették Magyarjok'. / Szép lovagot. 's gyalogot tömötten** – „41. Der Töcköli mit seinen hungarischen Rebellen – 15000. NB. Diß aber ist eine grobe Unwahrheit deß Türckifchen Muster-Schreibers welcher den Groß Vezier zu betriegen suchte, damit derselb glauben solte, daß seine Armee stärker sey, als sie in der That ware: Dann der Töcköli ist nie beständig in Türckischen Läger – sondern nur einmahl drinen gewesen, und den Groß-Vezier zu besuchen und hat sich gar bald wieder zuruck zu seinen Troupen in Hungaren begeben. Vor Wien aber seynd mit über 1000. von den Hungarischen Rebellen gewesen und under denenselben der Graff Drascowiz, beyde Gebrüdere Naidasti und andere." (VÄLC KERN, *i. m.*, 82.)

Battyani Hös – „Und weil sie daselbst eine Brücke fanden (so gedachter Graff Batthyán, als welcher sich anietzo an den Ertz-Rebellen Graffen Töcköly gehenckt, und ein Mit-Rebell worden ist, mit allem Fleiß nicht, wie im vorigen Türcken-Krieg anno 1664. geschehen, abgeworfen hatte) so seynd sie darüber gangen, und haben nachgehends an unterschiedlichen Orthten durch die Raabnitz, welche derndts kleiner und nicht so tieff ist, geseckt, und den Marsch gerad auff den Neufidler See zue, und fort biß auff Bruck an der Leitha genommen; in welcher Gegend sie mit Sengen und brennen erschrecklich gehauset, alle Stättl, Flecken, Schlöffler und Dörffer außgeraubt und in die Aschen gelegt, mit denen Christen. Erbärmlich umgangen, die Alte Leut niedergehaut, die Junge an Ketten und Stricke gefeßelt, die Kinder auff die Pferde gebunden, und in die elendiste Dienstbarkeit gefangener weggeführt.“ (Uo., 3.)

625 **Erdély hegyeiről jött Apafi. nemes** – Apanagyfalvi **I. Apafi Mihály** (Ebesfalva, 1632. november 3. – Fogaras, 1690. április 15.) erdélyi fejedelem 1661-től haláláig.

„42. Michael Abaffy Fürst in Siebenbürgen, – 6000. NB. dieser ist nur für seine Persohn mit einem kleinen Comitát ins Türckische Lager vor Wien kommen und den Groß-Vezier zu besuchen, und da dieser ihn freundlich empfangen und sehr caressirt hatte, ist er wieder zuruck zu seinen Völckern, mit welchen er zwischen beyden Flüssen Raab und Raabnitz die Brücken zu versorgen und zu erhalten hatte, damit wann villeicht die Türcken einen unglückseligen Sträich theten, und die Flucht nehmen müsten, ihnen der Weeg offen stehe wie geschehen ist.“ (Uo.)

„Auguszus 22-én tiszteletgett [Musztafa] táborában Apaffy, ki nem szívesen indult ki Erdélyből, melyen a tatárság a tavasszal vonult át a török táborba. »Aperte nem rabolt ugyan, de csak elég kár esett az országban. Apaffynak ez is okul szolgált, hogy késleltesse indulását. De ismételt szigorú parancsra július 8-án indult el Apahidáról; auguszus 13-án érkezett Győr alá, hol seregét visszahagyva, néhány század magával a bécsi táborba ment. A nagyvezír szívesen látta, de már másnap Győr alá küldte vissza. Ellenben Thökölyt hadaival auguszus 27-én sürgösen táborába rendelte. De a fejedelem késett, mert ekközben János király felajánlotta neki közvetítését az udvarnál.«” (BÁNLAJKY, i. m.)

628–629 **Kanta Kuzen havas alja Hóse / Utánna talpon negyeze[r]t hoza** – „44. Syrvan, sonsten Servanus Chantacuzenus Weyvoda auss Walachen – 4000. NB. Die Türcken nennen Weywoden, so sonsten Fürsten seynd. Jetztgedachter Fürst Servanus hat in Zeit seiner Belägerung ein gross Creutz machen und solches bey seinem Zelt in die Erde verbergen lassen: Er hatte aber under andern seinen Christlichen Gefangenen, die er von den Tarkarn erkaufft hatte, auch einen, Johann Augustin Strohwasser des Herrn von Questenberg Regenten; Diesen stellte er etlich Tag vor unserm Entsatz auff freyen Fuß, und entliesse ihn in die Neustatt, mit dem Beding, er solte, wann er auss Wien käme, zum Bischoffen gehen, und denselben bitten, daß derselb das Creutz erheben, und an einem solchen Orth aufrichten lassen wolle, wo es vom Volck täglich verehrt wurde; Der Regent hat zwar dieses auch nach gehends gethan, das Creutz aber ist schon vorher von einer Magd, so der Orthten Holtz klauben gieng, ungefehr gefunden und dem Thumb Probst Herrn Johann Baptistae Mayer offenbahrt von demselben aber zur Statt in den Bischoffs Hoff eingeholt worden, allwo es, biß ein anders darmit verordnet wird, noch in Verwahrung ligt: Es ist auß einem aichenem Baum gehauen, siebenzehnen Schuch lang, und hat eine ins Holz geschnitzelte lateinische Überschrift; welche obschon sie keinen klaren sensum und connexion hat, dennoch so gut sie ist, ins Teutsch übersetzter hiebey gefügt wird.“ (VÁLCKERN, i. m., 82–83.)

630 **Dúkás Oláhok Moldva Hadnagya** – „43. Duca Weywoda auss Moldau – 2000.“ (Uo., 82.)

725 **szelleng** – A „szelleng” szó valószínűleg Székely szóalkotása, melyért Szemere Pál és Kölcsey Ferenc „együtt lelkesedett”, ami a *Döbrentei Gáborhoz* címzett episztola (A. R. SZÉKELY Sándor, *Döbrentei Gáborhoz, Hébe Zsebkönyv*, kiadta Igaz Sámuel, Pesten Müller Józsefnél, 1823, 62–64.) kéziratán keresztül, annak megjelentetésével kapcsolatban juthatott el hozzájuk. (SZÉKELY, i. m., 30–31.)

748 **mina** – értsd: akna

759 **Keső ikor** – értsd: késői kor

784–808 **A Leopold szigetét védőkről** – „Ihre Durchl. der Hersog zu Lothringen seynd mit der Cavallerie biß anhero noch auff der Leopoldstättischen Insul stehen bliben, heut aber von dannen über die Brücken nach jener Seiten der Donaw aufgebrochen und hatte nachfolgende Regiment bey sich, benantlich das Caprarische, Rabattische, Dünnewaldische, Palfische,

Gondolische, Taffische, de Merçiische, Halleweilische, Montecuccolische und Gözische, lauter Courassirer. Dann Dragoner, das Schultzische, Styrumdische, Savoysche (welches nach des Printzen de Savoy Todt dem Herrn Heußler ist conferitet worden) das Kueffsteinische und Herbevillische: Item Croaten, das Lodronische, Kerische und Ricciardische. Letztlich auch die Pohnische Trouppen, so mit dem Herr Graff Schultz angekommen waren, aus gefehrad 3. biß 4000. starck unterm Commando deß Fürsten Lubomirsky." (VÄLCKERN, *i. m.*, 32.)

- 835 **Kütfejinél** – értsd: Kútfejénél
 1045 **sörökként** – értsd: sorokként
 1091–1092 **on, on mag** – értsd: ón, ónmag
 1123 **felúgrék** – értsd: felugrék
 1131 **újra** – értsd: újra
 1183 **Remek** – értsd: rémek
 1185 **rofos** – értsd: rófos
 1189 **puma** – „fn ◇ ágyúgolyó” (*Régi magyar szavak magyarázó adatbázisa*, főszerk. Kiss Gábor, Bp., Tinta, 2012, https://dtk.tankonyvtar.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/8864/Regi_magyar_szavak_magyarazo_adatbazisa.pdf?sequence=1.)
 1198 **öngömb** – értsd: óngömb
 1212–1213 **Itt álla égy miv. nagy Leopold hite / A' Szent Egyenlök oszlopa** – A Viener Pestsäulé-t, a bécsi Grabenen jelenleg is fellelhető pestisoszlopot 1693-ban avatták fel, azaz az 1683-as török ostrom idején még nem volt készen, így az eposzban a török bombák sem pusztíthatták el az ostrom alatt. Erre vonatkozik Székely szövegkihúzása, és a széljegyzetben olvasható „azután készült” megjegyzés.
 1214–1215 **Menybeliek szálnak ködökben / Es emelengenek, és csatáznak** – Székelynél ugyan-ezen szóhasználatot lásd: „A' ménék nyikogának alatt 's emelengve szököngtek” (*A Székelyek Erdélyben, i. m.*, 37.) [kiemelések tőlem – B. P. A.]
 1269–1291 és 1406–1459 **Az álruhát viselő ifjú és a Skót udvar felgyulladása** – „Der funffzehende Tag Monats Julii) gegen und auff die Burg-Pasten auß Stucken zu spielen angefangen. Gegen 4. Uhr Nachmittags entstunde eine grosse Fewersbrunst in der Statt im Schottenhoff, welche, wie das gemeine Geschrey gienge, von einem Buben von 16. Jahren angelegt- und er von denen Rebellen darzu erkaufftauch, damit er destoweniger dessen in Argwohn gezogen wurde, in einem Weiber-Habit verkleidet gewesen seyn solle. Man kan es aber darumb nit gründlich wissen, weil derselbe Bub in dem Auflauff deß tumultuirend, und tobenden Pövels alsobald in Stucken ist zerrissen, und also der Obrigkeit die Zeit und Gelegenheit entzogen worden, daß sie das Werck ordentlich hette untersuchen, und auff den Warheits-Grund kommen können; Dann viele seynd der Meinung, es seye dieser Bub nit verkleidet, noch der Anleger deß Fewers, sondern die Stallpursch selbst dessen Urfach gewefen, die das Feuer entweder auß Unachtsambkeit oder auß Boßheit angezündet, und darnach umb dem Werck einen Deckmantel umbzuhencken, die That bey dem zum löschen zulauffenden wüetenden Pövel auff diefen Buben gelegt, auff welchen sie Stallpursch alsbald selbst- und sambt ihnen das verbitterte Volck so lang zugeschlagen, und zugehauen, biß sie ihn als einen dafür geglaubten Mordbremer in der Furi in Stucken zerhauen und zerrissen haben, wie sehr auch der arme Mensch schrye, bate und sich entschuldigte.” (VÄLCKERN, *i. m.*, 28.)
 1293 **cziba** – „CZIBA, (czib-a) kiavult vagy elvont törzsök, honnan *czibál, czibabó* [szavaink] származtak.” (CZUCZOR, FOGARASI, *i. m.*, I, 1123.)
 1425 **busz** – értsd: bús
 1457 **horog szig** – értsd: horogszeg; „(horog-szeg) ösz. fn. Szeg, mely horog gyanánt egyik végén fel van hajtva, hogy valamit reá v. beleakasztani lehessen. Ilyenek a fogasok vasszegei.” (CZUCZOR, FOGARASI, *i. m.*, II, 1693.)
 1535 **Ar özön** – értsd: ár özön
 1537 **piketjeit** – értsd: pikétjeit
 1584 **kutyabor** – értsd: kutyabőr
 1599 **truczolt** – „TRUCZOL, (trucz-ol); TRUCZOLÁS, (truczol-ás); TRUCZOS, (trucz-os); TRUCZOSKODIK, (trucz-os-kod-ik) stb. 1. DACZOL, DACZOLÁS; DACZOS; DACZOSKODIK stb.” (CZUCZOR, FOGARASI, *i. m.*, VI, 471.)

- 1681 **tórkat** – értsd: torkát
- 1705 **Füzzel** – értsd: tüzzel
- 1708–1720 – „Den 27. Juli [...] Tapfferhaben sich bey dieser Occasion wieder verhalten der Graff Sereni General-Wachtmeister, und Herr Graff von Scherffenberg Brigadier, deren der erste mit einem Pfeil in die Achsel getroffen, der Obrist-Wachtmeister deß Mansfeldischen Regiments aber Carl Burchard von Gallenfels mit eben einem vergifften Pfeil alsobald todt geschossen worden: Der Obrist-Wachtmeister vom Souschischen Regiment Frantz Christoph von Montenelli warde auch sehr verletzt, ist aber nachgehendts curirt, und under dem Fürstl. Württembergischen Regiment Obrist-Lieutenant an statt deß verstorbenen Obrist-Wachtmeisters von Gallenfels aber, der Herr Baron von Gall befördert worden: Von gemeinen seynd auch dißmahl beederseits viele geblieben und blessiret.” (Välckern, *i. m.*, 43–44.)
- 1822 **mo'sarfot** – értsd: mozsárfót
- 1870 **'sol[d]jaímmal** – értsd: zsoldjaímmal
- 1921 **kovájan** – értsd: kováján; [fn. kova, kovakő]
- 1942 **Apollon Admet nyájait orízé / A nyaj követ pasztort Apollon** – utalás arra a görög mitológiai történetre, amelyben Apollón nyilaival megölte Püthónt. Tettéért kilenc évre földi száműzésbe kényszerült, miközben a halandó Admétosz király nyáját kellett őriznie.
- 1958 **pázsint** – értsd: pázsit; „PÁZSINT, 1. PÁZSIT.” (CZUCZOR, FOGARASI, *i. m.*, V, 124.)
- 2018 **bokály** – „fn ◊ agyagból v. üvegből készült, kisebb, egyfűlű, karcsú, mázas, rendszerint díszes kancsó ◊ nemesfém-ből készült ékes serleg” (*Régi magyar szavak magyarázó adatbázisa, i. m.*)
- 2069 **ánnji** – értsd: annyi
- 2147 **Kesedelem** – Székelynél ugyanezen szóhasználatot lásd: „„Ám de azért használt hadban bölcs kesedelem, 's ész” (*Mohács, i. m.*, 49.) [kiemelés tőlem – B. P. A.]
- 2294 **A Csok** – értsd: „A csók”, a puskacsövek
- 2303 **orvos** – értsd: örvös
- 2314 **sás körömmel** – értsd: sas körömmel; „SASKÖRÖM, (sas-köröm) ösz. fn. [...] görbe felhasadt köröm forma kapocs, mintegy *l*, melynek alul két ága van s fölül egy gyűrűje. Ilyen kettő együtt gyűrűik egy kötélbe fűzve, karmóikkal egymásnak szemközt állítva, a közéjük eső tárgyakat erősen átfogni és összeszorítani alkalmas eszköz. (Kenessey A.) [...]” (CZUCZOR, FOGARASI, *i. m.*, V, 730.)
- 2327 **Itt leteleplenek a vezérek** – Székelynél ugyanez a szóhasználatot lásd: „Irnak hátramaradt, 's Nyugoton letelepleni vágya.” (*A Székelyek Erdélyben, i. m.*, 21.); „*letelepleni* honnyot ügyeltek.” (*Uo.*, 22.); „Elláták és elszánák *letelepleni* nyugton.” (*Uo.*, 23.); „Hogyha talán itten rendelte *letelepleni* Haddur.” (*Uo.*, 36.) [kiemelések tőlem – B. P. A.]
- 2334 **surcz** – surc, kötény
- 2335 **meljeszt** – „melleszt [e-e] tárgyias ige -ett, „esszen [ë, e-ë]; -eni [e], (népies) mellyeszt 1. Melleszt vmít: vmely madárnak, szárnyasnak a melléről a felhasználható tollakat folyamatosan kitépdesi. Libát melleszt. [A libákat] tulajdon magam tömtem, mellesztettem. (Jókai Mór) 2. (ritka) Tép, marcangol. Mellyesztí galambját a Telegdi sólyma. (Arany János)” (BÁRCZI Géza, ORSZÁGH László, *A magyar nyelv értelmező szótára*, Bp., Akadémiai, 1959-62 <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/>)
- 2387 **szököngett** – Székelynél ugyanezen a szóhasználatot lásd: „A' ménék nyikogának alatt 's emelengve *szököngtek*” (*A Székelyek Erdélyben, i. m.*, 37.) [kiemelés tőlem – B. P. A.]
- 2417 **Kárniol** – Kornél-kő, karneol vagy szárder néven is ismert drágakő (PAPP Gábor, *Az 1800 előtt ismert magyarországi drágakövek*, A Miskolci Egyetem Közleménye, Bányászat, 74(2008), 164.) „Kecskeméti (in Ballagi 1884 [BALLAGI Aladár, *Kecskeméti W. Péter ötvöskönyve*, Archaeologiai Értesítő, Új Folyam, 3(1884), 201–392.) szerint a karneol »olylan szabású kő, mint az sardonix, de ennyivel különböz, hogy az sardonix pirosszínű kő, de az kárniol halványabb szabású veres, és az fehérség nem benne vagon, hanem rajta, mint az annikheklen [= ónixon], mint ha csak rá tötték volna az fehérséget...» (PAPP, *i. m.*, 185.) Az eposzban megjelenő Vitézhez kapcsolódó ásványok, a kárniol, smaragd, zafír és topáz a 16–18. századi gyógyszerkönyvekben gyógyszer-alapanyagként is szerepeltek (*Uo.*, 161.).
- 2493 **'s győzött a szerelem. 's hadak.** – értsd Székely ceruzás javítása alapján: s győzött a szerelem hadat

- 2499 **szeresen aludtak** – szer: elkülönült egység, lásd: szeres falu.
- 2709 **csereg** – „CSÉRÉG, lásd: CSÖRÖG.” (CZUCZOR, FOGARASI, *i. m.*, I, 960.)
- 2766 és **Sándort. gyakorlott.** – értsd: Sándor (hangját) utánozta
- 2850 **vé** – értsd: vevé, így viszont nem jönne ki a szótagszám
- 2853 **Tág víze** – a spanyol *Tajo* (lt. *Tagus*) az Ibériai-félsziget leghosszabb folyója.
- 2900 **békarélák** – értsd: bekerítik
- 3000 **'jedtét** – értsd: ijedtét
- 3260 **Szúke** – értsd: Szukhé
- 3365 **ho homloka** – értsd: hó homloka
- 3367 **tafota** – „TAFOTA, fn. tt. *tafotá*-t. Könnyebbféle selyemszövet, melynek szálai legkevesebbé tömődtek. Melléknevül használva am. ilyen szövetből való. *Tafota ruha, kendő, kárpit.*” (CZUCZOR, FOGARASI, *i. m.*, VI, 10.)
- 3383 **esenkede** – „Alkalmatlanul vagy szemtelenül kunyorál, kér, s mintegy erőszakosan ki akar csikarni valamit. [...] Igen óhajt valamit, szertelen vágyik valamire.” (CZUCZOR, FOGARASI, *i. m.*, II, 403.)
- 3405 **sér** – „fn. tt. sér-t, tb. ~ek, harm. szr. ~e v. ~je. Testi, vagy lelki fájdalmat okozó, s mintegy sebző ártalom, vagyis: ami fáj.” (CZUCZOR, FOGARASI, *i. m.*, V, 791.)
- 3544 **öjött** – értsd: ő jött
- 3625 **szár** – „2) A növényzárhoz némileg hasonló tagok az állati testben. *Kezek, lábak szárai*, azaz, csontjai.” (CZUCZOR, FOGARASI, *i. m.*, V, 1060.)
- 3632 **csere** – cser, „elvont gyöke cserj, cserje, cserjes, cserjés, csereklye, cserény szóknak és származékaiknak, melyek a magok nemében kisebb sarjadosú növényekre vonatkoznak, s ennél-fogva rokonai: sereng (sarju), csir, csira, vastaghangon: sarj, sarjad, sarju.” (CZUCZOR, FOGARASI, *i. m.*, I, 957.) „CSERE, (1), (cser-e) fh. Lásd: CSERJE.” (*Uo.*, 958.) „CSERJE, (cser-je) fn. tt. *cserjét*. Tulajdonkép, apró cserfacemete, vagy cserfahajtásokból álló bokros hely, melyet a kiirtott cseresekből lett legelőkön láthatni. Általán pedig, akármily vad bokrok, melyeket a legelő marha felnőni nem enged.” (*Uo.*, 966.)
- 3829 **Kenyér víznél** – utalás a kenyérmezei csatára
- 3984 **Hekla** – A Hekla egy 40 km hosszú vulkáni gerinc része Izlandon, 874 óta több mint 20 alkalommal tört ki. A középkorban úgy tartották, hogy a hegy a pokol tüzét ontja magából. Amikor a kitörés elkezdődik, az egész repedés kinyílik, a kitörést kísérő földrengésről és sikolyokat idéző hangokról pedig arra következtettek, hogy a kráterből gonosz lelkek szabadulnak ki, amelyek a környező falvakban előforduló halálesetekért felelősek. Ezért a vulkán a mai napig a „Pokol Kapuja” nevet viseli.
- 4001 **Pharszali Sirokot** – A pharszalszi csata Caesar és Pompeius között kitért polgárháború (i. e. 48. augusztus 9.) döntő ütközete volt, amelyben az optimata párt Gnaeus Pompeius Magnust küldte a Gaius Julius Caesar vezette néppártiak fölött aratott látványos diadal megvalósítására. Ám Caesar legyőzte a szenátori rend tagjait tömörítő sereget, „legionáriusai elfoglalták az optimaták táborát, és a katonai géniusz beszámolója szerint a zűrzavarban több mint húszezer foglyot ejtettek. A történészek úgy vélik, Pompeius oldalán megközelítőleg hatezren vesztették életüket a csatában, vagyis a Caesar-ellenes erők gyakorlatilag megsemmisültek Pharszalsznál. Pompeius Magnus bukásával Julius Caesar megszerezte az egyeduralmat a köztársaság felett, békülékeny politikájával pedig rövid időn belül meg is szilárdította hatalmát.” (TARJÁN M. Tamás, *Caesar legyőzi Pompeiust Pharszalsznál*, Rubicon Online, https://rubicon.hu/kalendarium/kr-e-48-augusztus-9-caesar-legyozi-pompeiust-pharszalsznel?gc_id=14734383555h_ad_id=547570060264gclid=Cj0KCQjwj7CZBhDhARIsAPPWv3eRyz4lftM_dyLEryVH3WL-6sPE3hjV5oI_Uku6tEE3gtrzZQhJ1QJuaAm-WEALw-wcB.)
- 4004 **Szena Kherib hada** – Bibliai utalás: Asszíria királya, Szancherib felvonult Júda városai ellen, amikor seregével Jeruzsálem alá letáborozott, Júda királya, Hiszkija az Úrhoz fohászkodott segítségért. „Még azon az éjszakán történt, hogy az Úr angyala kivonult, és az asszírok táborában lesújtott száznolcvanötezer emberre. Amikor reggel fölkeltek, lám, csupa élettelen testet találtak. Erre Asszíria királya, Szancherib szedte magát és elvonult. Visszatért Ninivébe és ott maradt.” (*Biblia*, Pécs, Szent István Társulat, 1972, 2Kir 19:35-36.)
- 4007 és **Katalonianak / Erős halotjít Sceptroma bojgatá** – A catalaunumi (vagy catelaunorumi)

- csata a hunok és a Nyugatrómai Birodalom között zajlott a mauriacumi síkságon, 451-ben. A népvándorlás korának legjelentősebb csatájaként tartják számon. A csatának nem volt igazi győztese, viszont mindkét fél óriási veszteségeket szenvedett.
- 4009 **Trebia partýira** – A trebiai csata a második pun háború első nagy ütközete volt Hannibal karthágói serege és a Római Köztársaság csapatai között, i. e. 218-ban. „Hannibálnak a Pó völgyében feltűnő híres elefántjai tehát a döntő kudarctól mentették meg punokat, ráadásul a merész hadvezér – a különböző kelta törzsekkel folytatott háborúk és tárgyalások eredményeként – még erősebben ért Itália határára, mint ahogy Hispániából elindult. Miután a Ticinus folyó mellett a támadók legyőzték az ellenük vonuló Scipio lovasságát, a Padus – Pó – völgyében élő kelták is fellázadtak Róma ellen. Hannibál ekkor becslések szerint 38 000 fős sereggel rendelkezett, melynek élén aztán Trebia [folyó] mellett a Kr. e. 218-as év consulja, Tiberius Sempronius Longinus felett is győzelmet aratott.” (TARJÁN M. Tamás, *A 2. pun háború három ütközete*, <http://klasszika.hu/wp-content/uploads/2020/10/1-2-kat-punhaboruk.pdf>.) A római hadsereg fele elpusztult a csatatéren.
- 4010 **Nébo hegy** – Bibliai utalás: „Mózes halálának hírüladása. Ugyanezen a napon így szólt az Úr Mózeshez: „Menj fel az Abarim-hegységbe, Nebo hegyére, amely Moáb földjén Jerikóval szemben van, s nézd meg Kánaán földjét, amelyet Izrael fiainak adok birtokul. Azon a hegyen, amelyre most fölmész, meghalsz - megtérsz törzsed tagjaihoz, amint testvéred, Áron is meghalt, s megtért törzse tagjaihoz Hor hegyén, mivel Kádesban, Cin pusztájában, a viszály vizénél vétettek ellenem Izrael fiai között: nem vallottatok szentnek Izrael fiai előtt. Ezért csak szemközt láthatod az országot, de nem léphetsz be a földre, amelyet Izrael fiainak adok.” Isten e hegy tetejéről mutatta meg Mózesnek az Ígéret Földjét, amelyet a zsidók nemsokára birtokukba is vettek. Mózes a hagyomány szerint a hegyen temették el. (*Biblia, i. m.*, 5Móz 32:48-52.)
- 4013 **penész** – értsd: penész.
A penész megjelenése mint baljós előjel Jókainál is fellelhető, erről Versényi György ír bővebben: „S ezeket a csodás elemekkel telt néphagyományokat igen ügyesen használja fel, legtöbbször egészen természetesen, nem mintha maga is el akarná hitetni. Így a csodajeleket is, melyek nagy, rendkívüli események hirdetőiül feltűnnek vagy ha természetes is a dolog, de a nép babonás félelemmel magyaráz belőlük. [...] A török beütések veszedelmét ilyen előjelek hirdetik: Nyári hajnalon, derült éj után, sűrű köd támad, a mely fekete fellepként mozdulatlan áll. Kora délután nem lehetett a szobában gyertya nélkül látni. Este felé minden madár elhallgatott, a virágok becsukták kelyheiket, a fák levelei lelankadtak. A künn járók fullasztó köhögéssrel kezdtek panaszkodni. A földet meglepte valami járvány, hogy azelőtt soha nem látott gyomokkal verte föl a leggazdagabb vetést s erdőszámra száradtak ki a legerősebb cserjék, ellepve szürke rozsdától s mohtól s a szántóföldeken a zöld penész ütötte ki magát. [...] (Törökvilág Magyarországon.) [sic! Török világ Magyarországon, Isten kardja]” (VERSÉNYI György, *Jókai emlékezete*, Erdélyi Múzeum, 21, 8. sz. (1904), 443.)
- 4016 **Prúth vize** – „Nekünk lehetlen nem figyelmeznii a' moldvai halmokban találtató régiségekre, miután a' besenyő és kún rokon népeken kívül Árpádkori magyaro' sírhalmi is léteznek azok között. A' bécsi képeskrónika írja Turóczinál Almus fővezérről, Árpád atyjáról : „*Huius autem pater Almus, in patria Erdeleu occisus est; non enim potuit in Pannoniam intrare*”). Ha a' krónika ezen helyét Constantinus' előadásával figyelmesen egybevetjük, meg kell arról győződnünk, miszerint Almus megöletése nem Erdélyben, hanem azontúl Etelközben a' Szeret és Prúth' vize körül történhetett a' besenyők általi megtámadás alkalmával; sírja is tehát e' földön keresendő.” (JERNEY János, *Keleti utazása a' magyarok' őshelyeinek kinyomozása végett. 1844 és 1845*, Pest, 1851, 67.)
- 4020 **Lerna-tó** – a görög mitológia szerint a tó közelében levő barlangban élt a Hidra.
- 4024 **Medea** – Médeia, kolchiszi varázslónő, Hekaté papnője a görög mitológiában.
- 4110 **hánnyok** – értsd: honnyok, honjuk
- 4132 **Serpenyő Főnt** – értsd: serpenyő font, mérleg, Székelynél ugyanezen szóhasználatot lásd: „Sors fontot övébe / Szegve siet,” (*Mohács, i. m.*, 39.)
- 4230 **magához csak hasonló** – értsd: „csak magához hasonló”

Második rész

27 **Hordo** – értsd: a naphordó kisisten

Skizz egy Eposzhoz

31 **Iszter** – a Duna ókori elnevezése

56 **Si nihil Attuleris ibis Homere Foras** – „Ipse licet venias Musis comitatus Homere, / Si nihil adtuleris, ibis Homere foras.” (Ovidius, *Ars Amatoria II.*)

58 **Miencenas at-avis edite Regibus.** – „Maecenas atavis edite regibus, / o, et praesidium et dulce decus meum. / Sunt, quos curruculo pulverem / Olympicum collegisse iuvat metaque fervidis // evitata rotis palmaque nobilis / terrarum dominos evehit ad deos;” (HORATIUS, *Ódák I/1. Maecenashoz*)

61 **omnia si perdas famam servare Memento** – „omnia si perdas, famam servare memento”, klasszikus latin idézet: „ha mindent el is veszítesz, ügyelj a jó híred megőrzésére”.

62 **ó mely sokan vannak** – „Ó, melly sokan vadnak, / Azkik háborgatnak Engemet, én Istenem? / Nagy sok ellenségim / És sok gyűlölőim / Tusakodnak ellenem. / Sokan azt alítják, / Lelkemről azt mondják; / Veszett ennek ő dolga, / Segétsége nincsen, / Mert elhatta Isten, / Így szólunk bolond módra.” (SZENCI MOLNÁR Albert, 3. *zsoltár*)

Apád is megeheti – Szent Dávidné zsoltára, zsoltárparódia. „Gyűjteményeiket a XVIII. század végi szöveggazdák gyakran álnéven, cirkalmas, nyomtatványokat idéző címmel, önmagukat másnak aposztrofálva jegyzik fel. (A Dávidné Soltári típusú címekkel ékeskedő kéziratok a kollégiumokban (Sárospatak, Debrecen, Nagyenyed) több nemzedéken át divatban voltak, pl. Dávidné Soltári (1790–91; Stoll 393. sz.), Dávidné Dudája (1809; Stoll 602. sz.); Dávidné Soltári (1814–1828; Stoll 647. sz.); Szent Dávidné Soltári (1826; Stoll 738. sz.).)” (CSÖRSZ RUMEN István, *A kesergő nimfától a fonóházi dalokig = Irodalomtudomány és kritika*, szerk. SZÖRÉNYI László, TVERDOTA György, Bp., Universitas, 2016, 216.)

„Mikor már Dugasz Márton uram a görögdinnyék megdátumozása után (ami szükséges az érési idő végett) visszakerül az istállóhoz, s hallja, hogy a sete még mindig zsoltárt énekel, elkeríti nagy cifrán a kifordított áldást:

– Hát azt az istentiszteletben telhetetlen árgirusát az öregapádnak, nem hagyod-e már abba azt a virginálást?

A sete aztán, hogy kedvét találja a mérges gazdának, rágyújtott a zsoltár paródiájára:

Úram, büntesd meg a hagymát, Mért keserű. / Lám a répa mily édes. / Ha megfőzik disznólábbal, Vagy orzával, / Apád is megeheti.” (Jókai Mór, *A mi lengyelünk*)

66 **O Curas hominu O' Quantum est in rebus inane!** – „O curas hominum! O quantum est in rebus inane!” (PERSIUS, *Szatírák I/1.*)

68 **Tristis Oresta tuæ** – „Thesea Pirithous non tam sensisset amicum, / si non infernas uiuus adisset aquas. / ut foret exemplum ueri Phoceus amoris, / fecerunt furiae, tristis Oresta, tuæ. / si non Euryalus Rutulos cecidisset in hostes, / Hyrtacidae Nisi gloria nulla foret.” (Publius OVIDIUS Naso, *Tristia I/5.*)

70–71 **Nemo perfectus in arte / Qalibet in multis errat et ipse Pláto** – „Discipulus sedet in medijs clarissimus arte / Cecropius, morum dans documenta Plato. / Diogenes bipedem nudato corpore gallum / Ostentat, referens: Ecce Platonis homo. / Nemo sapit semper, nemo perfectus in arte / Qualibet, in multis errat ipse Plato, / Ipse etiam quandoque bonus dormitat Homerus: / Paruus indocto quolibet error inest.” (Laurens van HAECHE GOIDTSENHOVEN, *Mikrokosmos, Parvus mundus*)

73 **Ceciderunt in profundum** – Georg Philipp Telemann (1681–1767) barokk zeneszerző kánonja.

74 **rá ne felelj inkább terj** – „Penelopéd levelét vedd ő feledékeny Ulysse! / Rá ne felelj, inkább térj-meg hazádba magad. / Ilion el-romlott, de jajos romlása mi nekünk; / Annyit ugyan Priamus, sőt maga Trója sem értt. / Ó, ha, mikor még a Lacedaemoni parthoz evezne, / Mérges habokba veszett volna parázna feje!” (DAYKA Gábor, *Penelope Ulysseszhez Ovidiusból fardítottatott 1787*)

- 76 **Gaudia non remanent sed Fugitiva mea** – „O mihi post nullos, Iuli, memorande sodales, / Si quid longa fides canaque iura valent, / Bis iam paene tibi consul tricensimus instat, / Et numerat paucos vix tua vita dies. / Non bene distuleris videas quae posse negari, / Et solum hoc ducas, quod fuit, esse tuum. / Expectant curaque catenatique labores, / Gaudia non remanent, sed fugitiva volant. / Haec utraque manu complexuque adserere toto: / Saepe fluunt imo sic quoque lapsa sinu. / Non est, crede mihi, sapientis dicere 'Vivam': / Sera nimis vita est crastina: vive hodie.” (Marcus Valerius MARTIALIS, *Epigrammák I/15*)
 „Júliusom, valamennyi barátom közt a legelső, / Hogyha a régi hűség s ősi jog ér valamit: / Hatvanadik consulválasztásit érsz te maholnap, / Már közeleg hozzád napjaid alkonyata. / El ne mulaszd, mit a sors még megvonhatna tetőled, / Mert amit átéltél, az csak örökre tied. / Várnak a gondok utóbb, küzdelmek egész sora vár még, / Nem marad itt az öröm, szárnyra kel, elröpül az. / Hát két kézzel ölelve szorítsd kebeledhez erősen, / Úgyis habként foly sokszor öledbül alá. / Hidd el, nem nagy bölcs, aki így szól: „Most fogok élni.” / Él j te ma. Elkésett, élni ki holnap akar.” (CSENGERY János ford.)
- 77 **Fabula Fies** – „nostrum est / quod vivis; cinis et manes et fabula fies. / vive memor leti! fugit hora;” (PERSIUS, *Szatírák V.*)
arboribus que comæ – „Diffugere nives, redeunt iam gramina campis / Arboribusque comae; / Mutat terra vices et decrescentia ripas / Flumina praetereunt;” (HORATIUS, *Ódák IV/7.*)
- 79 **Brevis esse laboro** – „Brevis esse laboro, obscurus fio.” (HORATIUS, *Ars Poetica*)
sesquipédalia verba – „Interdum tamen et uocem comoedia tollit, / iratusque Chremes tumido delitigat ore; / et tragicus plerumque dolet sermone pedestri / Telephus et Peleus, cum pauper et exul uterque / proicit ampullas et sesquipédalia uerba, / si curat cor spectantis tetigisse querela.” (HORATIUS, *Ars Poetica*)
 „Minden a megfelelő oldalra kerüljön a műben. / Olykor bár a komédia is felerősíti hangját / és a dühös Chremes háborgó szájjal üvölt fel. / Sok tragikus hőstől is hallunk köznapi szólást. / Telephus és Peleus, száműzötten s kirabolva / elveti ám a cikornyát, hat rőf szók szavalását, / egyszerűen, halkan szól, hogy meghassa a nézőt...” (BEDE Anna ford.)
- 80 **Dacus et æthiops** – „Pæne occupatam seditionibus / Delevit urbem Dacus et Æthiops; / Hic classe formidatus, ille // Missilibus melior sagittis.” (HORATIUS, *Ódák III/6.*)
facta qued vulpes – „Impios parrae recinentis omen / Ducat, et praegnans canis, aut ab agro / Rava decurrens lupa Lanivino, // Fetaque vulpes: / Rumpat et serpens iter institutum, / Si per obliquum similis sagittae / Terruit mannos.” (HORATIUS, *Ódák III/27.*)
- 81 **szudavit et alsit** – „Qui studet optatam cursu contingere metam, / Multa tulit fecitque puer, sudavit et alsit, / Abstinuit Venere et vino. Qui Pythia cantat / Tibicen, didicit prius, extimuitque magistrum.” (HORATIUS, *Ars poetica*)
 „Az, ki futásban akar elsőként érni a célba, / már gyermekként sok terhet hord: hőben, esőben / gyötri magát, nőt és borított kerül. Ez fuvolázik / Pythia szentélyében? – hogy félt rég a tanártól!” (BEDE Anna ford.)
- 82 **Limbus pérom** – „limbus (lat. 'valaminek a széle, szegélye'): a pokol előtere, tornáca, illetve a testétől elszakadt lélek állapota a halál után [...] 2. a ~ *puerorum*, 'a gyermekek ~a' a keresztség nélkül meghalt gyermekek v. olyanok tartózkodási helye, akik felnőtt korukban sem jutottak el értelmük használatára, s így a vágykeresztségben sem részesülhettek, személyes bűnt nem követtek el, de az áteredő bűn terhelte őket.” (*Magyar Katolikus Lexikon*, <http://lexikon.katolikus.hu/L/limbus.html>)
Filia sub tilia – latin nyelvcsavaró: „Filia sub tilia nectit subtilia fila.”